

HET NEGENDE DEEL

Des

Nederlandtsen Kruidt-boecks,

BESCHRYVENDE

De Geslachten / Gedaente / Plaetse / Tydt / Oeffeningh / Aert / Virach-
ten / en Medicinael gebruyck van alderhande Bol en Bloem kruiden/
die in de Hoven van Nederlandt onderhouden worden.

Vreemde of Hof-Hanen-voet, in't Latijn Ranunculus Hortensis.

Geslachten.

Dit Gewas is in veelderley soorten onderscheyden / waer van wy alleen de voornaemste en meest bekende sullen beschrijven: als knobbelachtighe Hanenvoet, Hanenvoet met

witte bloemen / Bosch-Hanenvoet, Hanenvoet met gras-achtige bladeren, Hanenvoet van Slavonien, van Portugael en van Constantinopolen

Gedaente. Knobbelachtige Hanenvoet schiet niet seer hoogh op. De bladeren zijn gelijk die van de Botter-bloemen, breed-achtigh en diep gesneden. De bloemen zijn gout-geel van verwe / en somtijts van veel bladeren t'amen geset. Het zaet leyt in ronde routwe hoofdekens beslooten. De wortel is bolachtigh.

Hanenvoet met witte bloemen wast om trent twee voeten hoogh op. De bladeren zijn groot / diep gesneden en rondom de kanten geschaert. De bloemen / die op de toppen van de steelen te voorschijn komen / zijn wit / grooter als die van de gemeene Hanenvoet, die oock somtijds dubbelt ghebonden worden. De wortel is veselachtigh.

Bosch-Hanenvoet heeft steelen van een palme hoogh. De bladeren zijn diep gesneden en gekerft / niet meer als een op pder steelken rustende. De bloemkens zijn geel of wit / sterrewijs open staende. De wortel is die van de Boom-varen by na gelijck.

Hanenvoet met grasachtige bladeren heeft korte steelkens / bleek-groene grasachtige bladeren / geelc bloemen / en een veselachtig wortel.

Hanenvoet van Slavonien brenghyt voort
dumme

dunne ronde steelen / met langhwerpig / diep gekloben / wittachtige bladeren bewasfen. De bloemen zijn bleek-geel / en de Botter-bloemen gelijck. De wortelen zijn met veel klepne knobbelkens of klisterkens by een geboeght.

Hanenvoet van Portugael heeft breede / ronde / stijbe en rondtom gekerfde bladeren ; tusschen de welke een steelen van een palme hoogh opschiet / wiens top met een geele bloem / die van dypfachtigh zaet gevolgt wordt / beladen is. De wortelen zijn die van de Slavonise Hanenvoet gelijck / maer dieker.

Hanenvoet van Constantinopelen verkrijgt een steel van een voet hoogh / in twee of meer tackkens gedeelt / op de welke aen 't uiterste seer lustige schoon-roode dubbelde bloemen staen. Onder heeft het vijf of ses bleek-groene gesnede bladeren. De wortel is van veel klisters / gelijck de Slavonise of Portugaelse Hanenvoet, t'samen geboeght.

Plaetse. Alle de soorten van de breedde Hanenvoet worden by de Liefhebbers van Krupden en Planten in de Hoven gesien.

Tijdt. Alle dese soorten van Hanenvoet bloeyen in Aprilen May, uptgenomen de Portugaelse Hanenvoet, die in de Winterse Maenden sijn bloemen voort brengt.

Oeffeningh. Sommige van dese Krupden worden door zaet / andere door de wortel-spruyten of affsetsels aengeteelt.

Aert en Krachten. Dese breedde soorten van Hanenvoet zijn de gemeene van aert en krachten gelijck.

Keucken-schelle, in 't Latijn Pulsatilla.

Gedaente.

De Gewas verkrijgt seer klepne gesneden hayzachtige bladeren / die van de Coriander van gedaente gelijck ; tusschen dese spruyten dunne / ronde / haytrige steelen van een voet hoogh / en met een klepnder blad bewasfen. Op de top van de steelen

dzaeght het doncker-paerffe / witte / geele of roode bloemen / van ses langhwerpig bladekens gemaect / in 't midden met geele dzaepkens vertiert / en van gedaente die van de Anemone eenighfins gelijck : na 't vergaen van de welke een rondt zaet-bolcken / met veel hayzwijse gekruide saselingen of blocken behangen / te voorschijn komt. De wortel is langh en rebelijck dick.

Plaetse. Het wordt hier te Lande nergens als in de Hoven gevonden.

Tijdt. Het dzaeght sijn bloemen in de Lente.

Oeffeningh. Het wordt door zaet aengeteelt.

Aert en Krachten. De Keucken-schelle is heet en droogh in den derden graedt / doorrijdende / dun makende / verteerende / supber-makende / ja verscerende of door-eetende van krachten : en daerom salmen de selve binnens lijfs niet gebruyken, Ravelingius.

Anemone.

Geslachten.

De soorten van de Anemone zijn by ons ontastelijck / en worden in breed- en smal-bladige Anemone onderscheyden / daer by voegende de veranderinge van de verwe der bloemen : als breed-bladige Anemone met bleek-paerffe / bleek-roode / hyupn purper-roode / bleek purper-roode / hyupn paerffe / violette / doncker-violette / lijf-berwoige / incarnate / Orangie-scharlaken-roode / en hyupn-roode bloemen : smal-bladige Anemone met blaetwe / violette / purper-roode / scharlaken-roode / bloet-roode / doncker-roode / en root-paerffe bloemen.

Gedaente. Alle de soorten van Anemone hebben in bladeren groote gelijckheyt met de Hof-Hanen-voet, van de welke d'een groot / breed en diep gesneden / en d'ander klepnder en meerder geschippelt zijn. Op de top van yeder steel dzaeght het maer een bloem / die van veel of weynigh bladekens gemaect / en in verwe / gelijck boden vermelt /

melt / van den anderen verschillende is. De wortelen zijn knobbel- ofte beselachtigh.

Plaetse. Om de aerdigheyt van de bloemen worden dese gewassen in de Hoven onderhouden.

Tijdt. Meest alle de soorten van Anemone bloeyen in de Hoven van dese Landen in April.

Oeffeningh. De Anemone worden van zaet / maer meest van wortel-spruyten / of kusters van de wortel aengeteelt / en in welbereyde aerde op een wel ter Son gelegen plaetse geplant. Besiet verder in 't Vermaekelyck Land-leven in 't eerste en tweede Deel.

Aert en Krachten. Alle de soorten van Anemone zijn seer heet en droogh van aert / uyt-trechende / supberende en de Monden van de Aderen openende van krachten : maer om haer groote scherphigheyt worden se

meest uytwendigh gebruyekt. Dioscorides, Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor vuyle Zeeren en Sweeren : Waschtse dickwils met water van Anemone gedistilleert. Ravelingius.

Voor Kancker en geswellen aen de Nagels : Neemt de groene gestooten bladeren en leghtse op. Ravelingius.

Voor Tandt-pijn en losse Tandten : Zied het geheele kruidt in azijn / en spoelt 'er de Mondt mede. Matthiolus.

Wolfs-wortel, in 't Latijn *Napellus*.

Geslachten.

Dit Gewas is in Wolfs-wortel met geelen en Wolfs-wortel met blaentwe bloemen onderscheyden.

Gedaente. Wolfs-wortel met geelen bloemen heeft groote / diep gesneden / en geskerfde

kerfde hyupnachtige bladeren / die van de groote Geranium gelijk. De steel is rondt / een weynigh krom of deynsende / en twee of drie voeten hoogh opschietende: aen het opperste der steelen staen de bleeck-geele kap-wijse bloemen opdentelich d'een boven d'ander gheboeght: na de welcke klepne hauwkens of hoorenkens die van de Akeleyen gelijk / volgen / zwart en gehoecht zaet in sich besluptende. De wortel is van veel kromme zwarte beselingen t'samen geset.

Wolfs-wortel met blaetwe bloemen is de boozgaende soorte van gedaente eenighsing gelijk / maer heeft dieper gesneden bladeren en blaetwe bloemen. De zaet-hupkens kommen met de selve over een. De wortel is langh / dick / van buyten zwart en van binnen witachtigh.

Plaetse. Beyde dese soorten van Wolfs-wortel worden in dese Landen alleen in de Hoben gebonden: andersing wordense van selfs op de Alpes-bergen wassende gebonden.

Tijdt. Sy bloepen in May of Juny, en het zaet wordt in Augustus rijp.

Oeffeningh. De Wolfs-wortel wort dooz zaet aengeteelt.

Aert en Krachten. De Wolfs-wortel wort booz warm en doogh gehouden tot in den vierden graedt / en is den menschen en veel viervoetige ghedierten schadelich en doodelich.

Anthora.

Gedaente.

De Anthora is van gedaente de Wolfs-wortel met blaetwe bloemen gelijk / maer veel klepuder / oock zijn de bloemen niet blaetw maer bleeck-geel van verwe / en de wortel / gelijk die van Standel-kruydt, in twee of meer bollekens / die van buyten wat geelachtigh en van binnen wit zijn / gescheppen.

Plaetse. Dit Gewas wordt hier te Lande alleen in de Hoben gebonden / andersing komt het in de Alpes van selven boort.

Tijdt. Het bloept in de Somer.

Oeffeningh. Het wortel van zaet en wortel-spruyten vermenighvuldicht.

Aert en Krachten. De Anthora en booz namentlich des selfs wortel is warm en doogh van aert / openende / afvagende / versterkende / den buick weech makende / en het vergift wederstaende van krachten. Matthiolus, C. Durantus.

Medicinael gebruyck. Voor Pest en besmettelijcke Siekten of Koortsen: Neemt poepet van de wortel een half ofte een geheel vierendeel loots met Carduus Benedictus-water in. Guainerius, Lobel.

Om Doornen, Splinters en Yser uyt de Wonden te trecken: Neemt het gestooten kruidt met de Bloemen / en leght het op. Ravelingius.

Voor Buyck-pijn en smerte van de Lijfmoeder, en Wormen des Buycks: Neemt een vierendeel loots van de fijn gestooten wortel / en geeft het met Wijn in. C. Durantus, Lobel.

Tamme Heul of Maen-kop, in 't

Latijn Papaver Hortense.

Geslachten.

Dit Gewas wordt in tamme Heul met enkelde of dubbelde bloemen onderscheppen / en beyde bindtmense met witte / roode / paersse / en gespikkelde of verscheppen verwige bloemen.

Gedaente. De tamme Heul met enkelde bloemen heeft lange / breede / witachtige / en rondtom de kanten gekerfde of gesneden bladeren. De steel schiet hoogh op / op wiens top een vierbladige bloem / wit / roodt / of paersch van verwe te boozschijn komt / in wiens midden een hoofdeken met veel draepkens beset / geplaatst is; 't welck / na dat de bloem afgeballen is / veel grooter wordt / boven met een krepne versien / van binnen dooz bellekens afgescheppen / en overbloedigh veel klep zaet in sich behoudende. De wortel sincht diep in de aerde.

Tamme Heul met dubbelde bloemen is

It h van

van bladeren / steel / zaet-huyshens en wortel gelijck / alleen van de selve verschillende door dien de bloem van veel bladeren t'samen geset is / die dickwils dungesueden of gekerst zijn.

Plaetse. De tamme Heul wordt oberbloedigh in de Hoben van Nederlandt gebonden.

Tijdt. Dese krupden bloeyen in Juny.

Oeffeningh. De tamme Heul moet alle Jaer in de Lente gezaeyt worden / ofte het spruyt van selfs door het afgeballen zaet voort.

Aert en Krachten. De tamme Heul is verkoelende en vocht-makende in den derden graedt / pijn-stillende en slaep-verwekkende van krachten. Dioscorides, Brunfelsus.

Medicinael gebruyck. Voor scherpe Sincinge, Hoest, Teeringh en Buyck-loop: Neemt twee of drie bollen van Heul of Maen-koppen sonder zaet / snijfse kleyn / en ziedse in genoeghsaem water tot een pint / doorgesegeen zijnde doet 'er by twee oncen Sproop Diacodium genaemt / en laet hier van een roemertje t'sessens in nemen. Dioscorides, Brunfelsus, C. Durantus.

Om Slaep te verweken: Laet van het boozgaende afziedsel drincken / en baeyt de Voeten in water daer de bollen of bladeren van Heul in gesoden zijn: ondertusschen bescrijckt de slapen des Hoofsts met de Olie upt het zaet geperst. Fuchsius, Dioscorides.

Gehoornde Heul, in 't Latijn *Papaver Corniculatum*.

Geslachten.

VAn dit Ghewas worden in de Hoben van Nederlandt twee soorten gebonden / het eene met geele / en het ander met roode bloemen.

Gedaente. De geele gehoornde Heul heeft aen de zijde diep gesnede / geschaerde / asch-vertwige / hayrige bladeren / en ronde getackte steelen. De bloemen zijn geel / van vier bladeren gemaeckt; de welcke afgevallen zijnde / van een langhwerpig / dun /

krom hoorenken of hauwken / met zwart zaet gebult / gevolght worden. De wortel is langh en dick.

Roode gehoornde Heul is in alles kleyneder en teerder als de boozgaende soorte. De bloemen zijn hoogh / roodt van verwe / die mede van een hoorn-wijs hauwken / wiens eynde met een breedt hoofdekken beset is / gevolght worden.

Plaetse. Bepde de geslachten van gehoornde Heul worden hier te Lande alleen in de Hoben gebonden.

Tijdt. De geele gehoornde Heul bloeyt in May en Juny, ende de roode gehoornde Heul in Augustus en September, het tweede Jaer na dat het gezaeyt is.

Oeffeningh. Dese krupden worden door zaet / in de Lente gezaeyt zijnde / vermenighvuldicht.

Aert en Krachten. De gehoornde Heul is warm en droogh in den derden graedt / door-snijdende en sterckelijck afvagende van krachten. Galenus, Clusius.

Medicinael gebruyck. Voor verstoptheyt van de Lever, en den geene die eenige dicke of sandtachtige Materie met de Urijn quijt worden: Neemt van de wortel twee oncen / koocht het in een pint water tot dat de helft versoden is / en laet hier van een roemertje bol in nemen. Dioscorides.

Voor vuyle en quade Schorfftheyt: Neemt het gestooten krupdt en leygt het op.

Doornachtige Heul, in 't Latijn *Papaver Spinosum*.

Gedaente.

DE getackte steel van dit Gewas schiet omtrent anderhalven voet hoogh op / zijnde een vinger dick / onder witachtigh / en niet doornen beset. De bladeren zijn langh / gesneden / onder grijs / boven groen doch met witte strepen doozloopen / en aen de randen met bleek-vertwige doornen gewapent. Op de toppen van de tackhens draegt het drie-hoekige scherpe knoppen / die ses-bladige geele bloemen voortbrengen.

hengen / in 't midden met een vijs-hoekigh doornachtigh hoofdekem met veel draepkens beset / inhoudende rondt en zwart zaet. De wortel is hardt en houtachtigh.

Plaetse. Het wordt in de Hoben onderhouden.

Tijdt. Het brenghet sijn bloemen van July tot diep in de Herfst voort.

Oeffeningh. Het wortt gelijck de gehoorn-de Heul aengeteelt en geoeffent.

Aert en Krachten. Doornachtige Heul wordt tot geen Medecijne gebruycht.

Violen, in 't Latijn *Viola Martia*.

Gedaente.

Dit Kruydt brenghet voort rondt- en vierachtichte bzuyn-groene bladeren / die rontom de kanten een weynig geschaert zijn. Tusschen dese bladeren spruyten dunne steelkens / die peder een wel-riekende bzuyn-

paerffe of witte vijs-bladige bloem / achter met een tuptken uytstekende / dragen / de welke oock in sommige Hoben dubbelt gesien worden: na de bloemen volgen klepne zaet-huyshens / met kleyn / rondt en wit zaet gevult. De wortel is veselachtigh.

Plaetse. Het wordt in de Hoben geplant en onderhouden.

Tijdt. De wel-riekende bloemen komen in 't laetste van Maert of in het begin van April te voorschijn.

Oeffeningh. De Violen worden van zaet en 't scheuren der planten aengeteelt / en in wel-berepde aerde op een winterachtige plaetse geset.

Aert en Krachten. De Violen soo wel de bloemen als het kruydt zijn verhoelende en vocht-makende van aert / versachtende en versterckende van krachten. Dioscorides, Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Zijde-pijn, heete Koortsen, Heefsigheyt, ontstekinge van de Longe, Lever en Nieren, en om het Herte te verstercken: Geeft twee of drie le-pelen vol van de Sproop van de bloemen berepdt in: of berepdt een afziedsel van het kruydt / maecht het soet met de genoemde Sproop / en laet 'er af dickwils dincchen: of neemt Garsten-water een pint / Sproop van Violen-bloemen drie oncen / doet 'er by eenige druppelen Geest van Vitriol, voor die de surigheyt kunnen verdragen / en laet van dese Julep dincchen. Dodonæus, Brunfelsus.

Voor ontsteking van de Keel: Neemt Violen bladeren drie handen vol / kookt het in een pint water tot dat een derdendeel versoden is / dooergezegen zijnde doet 'er by twee oncen Sproop van Violen bladeren berepdt / en laet hier mede dickwils gorgelen.

Voor Hoofst-pijn: Besirijcht het voorsz. hoofst en de slapen des Hoofsts met Olie van Violen. Dodonæus.

Voor 't Graveel: Neemt een vierendeel loots van het zaet / en geeft het met water of Wijn in: of neemt van het zaet een loot / en treckt 'er met eenigh bequaem nat

kk 2

een

een melckachtigh sap upt / om in een reys
inte geven. Ravelingius, Joh. Schroderus.

Steen-violieren, in 't Latijn *Leucojum*, *flos Keyri*.

Gedaente.

Dit Gewas heeft houtachtige getachte
steelen / met langhwerpige / smalle /
groene bladeren bewassen. De vierbladige
geele / witte of paersche bloemen zijn liefs-
lijck van reuck / de welcken van langhwer-
pige dunne hantokens / met plat zaet ge-
bult / gebolghet worden. De wortel is hart
en safelachtgh. Van dit Gewas vindmen
een soorte met dubbelde bloemen.

Plaetse. De Steen-violieren worden in de
Hoven gheplant / anderzints groepen zy
welldigh aen de oude muuren en op steen-
achtige plaetsen.

Tijdt. Dit Gewas vertoont sijn bloemen
in April en May.

Oeffeningh. De Steen-violieren worden
in September gezaeyt / en daer na verplant
mens in de Lente / of men teeltse aen van
stecken / in April in de Aerde gestoken.

Aert en Krachten. De Steen-violieren
zijn verwarmende en verdroogende in den
tweeden graedt / sijn van deelen / verdroog-
vende en afvagende van krachten. Gale-
nus, Brunfelsus.

Medicinael gebruyck. Voor verherde Apo-
stumatie of swellinge van de Lijf-moeder :
Hier tegen bereydt een badt of stovinge van
het krupt en bloemen. Dioscorides.

Voor verstoptheit van Lever en Nieren :
Bereydt een afziedsel van de bloemen / en
laet'er tweemaal des daeghs af drincken.
Ravelingius.

Voor donckerheyt en vlacken van de Oo-
gen, vuyle Wonden en Zeeren : Neemt
het sap upt de bladeren geparst / en druypt
het in de Oogen / Wonden of Zeeren.
Fuchsius.

Om de Maendt-stonden te verwecken
en de Na-geboorten af te drijven : Neemt
van het zaet een vierendeel loots / stoot het

kleyen en geeft het met Wijn in. Dioscori-
des, Egineta.

Voor een verherde Mildt : Stoot de wort-
telen met Wijn in een Mortier / en legt
het pap- of plaester-wijs op de linker zijde.
Egineta.

Damaft-bloemen, in 't Latijn *viola*
Damascena, *viola Matronalis*.

Ghedaeente.

Dit krupt schiet seer hoogh op. De
steelen sijn met lange / breedachtige en
aen de kanten geschaerde bruyn-groene bla-
deren bewassen / en draegen op het opperste
der zijde - steelkens witte / lijfverwige of
roodachtige bloemkens / van gedaente de
enckelde Steen-violieren eenighzins gelijk :
na de bloemen volgen langhwerpige ronde
haukens / die van den Mostaert gelijk / in
de welcke kleyen / langhachtigh / bruyn
zaet besooten leydt. De wortel is safelach-
tigh.

Plaetse. Dit Gewas wordt meest in alle
de Hoven van Nederlandt gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in May, Juny en July,
een Jaer na dat het gezaeyt is.

Oeffeningh. Het wordt van zaet en wort-
tel-spruyten aengeteelt.

Aert en Krachten. De Damaft-bloemen
sijn heet en droogh van aert / doorsnijdende/
afvagende en 't Sweet en de Urijn drijvende
van krachten. Brunfelsus, C. Durantus.

Medicinael gebruyck. Voor Engborstig-
heyt, Hoest, en de kramp of treckinge der
Zenuwen : Bereydt een afziedsel van de
bloemen in water / en laet daer af drincken :
of geeft des selfs gedistilleert water drie on-
cen tseffens in. Lobel.

Om de Maent-stonden der Vrouwen te ver-
wecken : kookt de wortelen in Wijn en geeft
hier van een roemertje vol in. C. Durantus.

Voor Melankoly of Swaeremoedigheyt :
Neemt Wijn twee deelen / gedistilleert wa-
ter van Damaft-bloemen een deel / en laet
hier van twee of driemaal des daeghs drin-
cken. Ravelingius.

Mariette

*Mariette, in 't Latijn Viola**Mariana.*

Gedaente.

Dit Gewas brenghet voort lange/ breedte/ roudwe en ruyghachtige doncker-groene bladeren / tusschen de welke een ronde / getachte / harpige steel voort spruyt. Op het opperste der steelen komen langhwerpige/ronde / holle / purperachtige of witte bloemen te voorschijn / die in 't midden met twee of drie witte draepkens verciert / en aen 't eynde met vijf kiertelen gesneden: Na de bloemen volgen vijf-hoeckige zaet-bollekens. Het zaet is kleyn / diekiantigh en bzyen. De wortelen zijn wit en langh.

Plaetse. Hier te Lande wort het nergens als in de Hoben gebonden.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen het tweede Jaer na dat het gezaeyt is / den geheelen Sommer door / en ondertusschen wort het zaet rijp.

Oeffeningh. Het wort gezaeyt in Maert in wel-bereyde en gemeste aerde.

Aert en Krachten. De Mariette is verhoelende van aert / en t'samen-treckende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor heete gewelen en sweeringen van de Mondt: Bereydt een afziedsel van de bloemen met water / en gozelt of spoelt de Mondt dickwils daer mede. Ravelingius.

*Penninck-bloemen, in 't Latijn**Bulbonac, Lunaria.*

Gedaente.

Dit Kruydt heeft breedte / voort spits toeloopende / en rondtom de kanten wat gekerfde bladeren; tusschen de welke een ronde getachte steel / met wepnigh soodanige / doch kleyn der bladeren bewassen / voort spruyt. De purpere of bleek-paerffe bloemen zijn de enkelde Steen-violieren van gedaente gelijk / en worden van platte ronde doozluchtige hantwens / die van drie bellekens t'samen gevoeght zijn / gevolght:

Deze besluypen in sich vier of vijf platte / en by na halve Maens-wijse zaden. De wortel is knobbelachtigh als die van de geele Asphodillen, maer niet soo dicht.

Plaetse. Dit Gewas wort hier te Lande alleen in de Hoben gesien.

Tijdt. Het bloeyt in April of wat later / een Jaer na dat het gezaeyt is geweest.

Oeffeningh. Het moet in Maert op een openluchtige plaetse gezaeyt zijn.

Aert en Krachten. Dit Gewas / en booznamentlijck des selfs zaet / is warm en droogh van aert / heet en scherp van smack / openende en afvagende van krachten. Brunfelsus.

Medicinael gebruyck. Om de Maentstonden en de Urijn te verweken: Neemt van het zaet een vierendeel loots / sijn gestooten zijnde / geeft het met eenigh bequaem nat in. Brunfelsus.

Klocksken of Belvedere, in 't Latijn Campanula.

Geslachten.

Dit Gewas is in groote / middel-bare / en kleyne Klocksken onderscheyden.

Gedaente. De groote soorte van Klocksken heeft onder breedachtige doncker-groene bladeren / die van de Violen eenighsins gelijkende / maer groeter / maer de bladeren die aen de steelen hangen zijn langhwerpiger. De steelen zijn dun / maer schietten hoogh op / langhs de welke schoon-blaentwe bloemen / de gedaente van kleyne Klocksken uytsbeeldende / in 't midden met witte draepkens verciert / te voorschijn komen. De wortel is faselachtigh.

De tweede soorte brenghet voort seer hooch gestreepte steelen. De bladeren zijn langhwerpigh / smal / en doncker-groen van berwe. De blaentwe of witte bloemen vergelijcken sich met die van de voorgaende soorte. De wortel is meerder beselachtigh.

De derde soorte / die oock wilde Klocksken genaemt wort / verkright eerst hooch en rontachtige bladeren / die van de Violen of gemeene Winden wel gelijk doch kleyn der / maer die aen de steelen wassen zijn lang

h k 3

en.

en smal. De bloemen zijn blaauw / purper of wit. De wortel is dun en beselachtigh.

Plaetse. De twee eerste soorten van de Klocksken worden in de Hoben geplant; de derde bindt men aen de kanten van de Velden en Bouw-landen.

Tijdt. Sy dragen haer bloemen in Juny, July en Augustus.

Oeffeningh. De Klocksken worden van zaet / maer meest van Wortel-spruyten aengeteelt.

Aert en Krachten. Dese Gewassen zijn noch ter tijdt geensins ergens toe nut gevonden. Lobel.

Vingerhoet-kruydt, in 't Latijn
Digitalis.

Gedaente.

Vingerhoet-kruydt heeft langhachtige / breede / geschaerde / bleek-groene bla-

deren / die van wit Wolle-kruydt eenighsins gelijk / maer nochtans klepnder als de selve / nochte oock niet soo wolachtigh. Tusschen dese bladeren spruyt een hooge ronde steel / van het midden tot boven toe met seer veel langhwerpige / holle / Vingerhoets-wijse / en aen een zijde afhangende bloemen beladen / de welcke purper van verwe zijn. De bloemen worden van ronde zaet-bollekens / met kleyn zaet opgebult / gevolgt. De wortel is beselachtigh.

Men vindt oock van dit Gewas andere soorten die witte / lijfverwige / geele of vale bloemen dragen / maer als dan zijn de steelen niet langer en smalder bladeren begroeyt.

Plaetse. Dit Gewas wordt veeltijts in de Bloem-hoben gevonden.

Tijdt. Het brynght sijn bloemen in July en Augustus voort.

Oeffeningh. Vingerhoet-kruydt wordt gezaeyt in April, maer het en draecht geen bloemen voer het tweede Jaer.

Aert en Krachten. Dit Gewas is heet en droogh van aert / openende / afvagende en purgerende van krachten / en wordt van sommige onder de Wondt-kruyden gestelt. Dodonaeus, Lobel.

Medicinael gebruyck. Om de Gal- en Waterachtige Vochtigheden af te setten: neemt van het kruydt twee handen vol / smijt het kleyn / koocht het in een half pint Water of Wijn / tot dat de helft versoden is / en geeft het op een reys in. Lobel.

Voor taye suymen van de Borst: Bereyt een afziedsel van dit kruydt met Wijn / Water of Honigh water / en laet hier van nuchteren een roemertje vol in nemen. Ravelingius.

Christus-oogen, in 't Latijn *Lych-nis Coronaria.*
Gedaente.

Dit Gewas heeft lange / omtrent een duymbreede / dickachtige / doch slappe wolachtige bladeren. De ronde / getachte /

tackte / ruyge of wolachtige steele schieten omtrent anderhalven voet hoogh / op de toppen van de welke / uyt langhachtige geribde huyshens seer schoon-roode / maer selven witte / en bleek-roode bys of ses bladige bloemen / in 't midden met scherpe puntkens versiert / te voorschijn komen. De wortel is langh en safelachtigh. Door naer-stige oeffeningh verkrijght dit Gewas dubbelde bloemen.

Plaetse. Dit Bloem-gewas wordt in de Hoven gezaeyt en onderhouden.

Tijdt. Het bloeyt in Juny, July en Augustus.

Oeffeningh. Het wordt door zaet / in de Lente in de aerde geworpen / en door stecken of 't scheuren der planten aengeterst.

Aert en Krachten. Christus-oogen zijn heet en droogh in den tweeden graedt / en een half loot van het zaet ingenomen / jaeght alle galachtige bochtigheden uyt het Lijf. Galenus, Dioscorides.

Angelieren, Ginofflen, in 't Latijn

Caryophylus Hortensis, Tunica.

Gedaente.

De Angelieren zijn hier te Lande van een peder wel bekend / voortbrengende blaauw-groene bladeren / staende twee en twee te samen / uyt de knoppen van de ronde en dunne bies-achtige steele voortspuytende. De bloemen die uyt lange / ronde / getande huyshens voortkomen / zijn enkelst of dubbelt / in 't midden met twee witte draepkens versien / en seer verscheyden van vertwe; waer door sy oock by de Liefhebbers onder haer eegen naem onderscheyden worden. Het zaet is kleyn en zwart / en leyt in langhachtige zaet-bollekens beslooten. De wortel is bevelachtigh.

Plaetse. Daer is natuwlijcks een Hof in Nederlandt die niet met dese Bloemen versien is.

Tijdt. Sy bloeyen van Juny tot diep in de Sommer.

Oeffeningh. Het voort-teelen van dese

Bloemen is natuwkenigh in 't eerste en tweede Deel van het Vermakelijck Landt-leven beschreven.

Aert en Krachten. De Angelieren zijn matelijck verwarmende en verdroogende van aert / en het herte versterkende van krachten. Fuchsius, Matthiolus.

Medicinael gebruyk. Voor Pest en besmettelijcke Siekten: Neemt alle morgen muchteren een Boon groot van de Conserf van de Bloemen bereyt in. Andere geven een lepel vol van de azijn / die op de Bloemen gestaan heeft / en maken een spongie in de selve nat / waer aen sy dickwils riecken: het sap uyt het geheele kruidt geperst / en vier oncen daer van op een reys ingenomen / wordt voor een krachtigh genees-middel tegen de Pest gehouden. Fuchsius.

Voor Hert-kloppinghe, draeyinge des Hoofts, vallende Siekte en Struypen: Hier tegen gebruyckt de Conserf of de Sproop van de Bloemen / op de maniere als de Violen Sproop bereyt: of neemt van de gedroogde Bloemen een vierendeel loots / en geeft het met Betonie of Mariolcyn-water in. Matthiolus.

Voor swaren arbeydt der swangere Vrouwen: Bereydt een afziedsel van de Bloemen / en laet 'er af dincien. C. Durantus.

Voor vuyle Sweeringhe en Zeeren: Waschtse eerst met het sap uyt het kruidt geperst / en stropt 'er daer na poep van de gedroogde bloemen in. Ravelingius.

Voor Hooft-pijn: Neemt van de azijn / die op de bloemen gestaan heeft / een deel / hoosen-water twee deelen / bindt dit met doecken voor het Dooz-hoofst.

Keykens, in 't Latijn Flos armeri-

rius.

Gedaente.

Dit Gewas heeft ronde / geknoopte steelkens / met langhwerpighe smalle groene bladeren / breeder als die van de Angelieren betwassen: dragende elck steelken seer veel by een geboegde bloemkens / meest

meest root van verwe / of oock wel gespic-
kelt / maer dan zijn de bladeren breeder.
De wortel is dun en met veselingen behan-
gen.

Plaetse. Het wordt tot cieraet in de Ho-
ben onderhouden.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen in May.

Oeffeningh. Het wordt gelijck de Ange-
lieren vermenighvuldicht.

Aert en Krachten. Dit Bloem-gewas
wordt de krachten en werckinge van de An-
gelieren toe geschreven.

Bloeme van Constantinopelen of

*Chalcedonien, in 't Latijn Flos Con-
stantinopolitanus, Lychnis Con-
stantinopolitana, sive
Chalcedonica,*

Gedaente.

Dit Gewas schiet met ronde / holle ge-
knoopte / en haprige steelen omtrent
drie voeten hoogh op / uyt peder knoop of
lidt twee langhwerpige / wat breedtachtige /
voor spits toeloopende bladeren / die mede
wat haprigh zijn / voortbrengende. Op het
opperste der steelen draeght het veel schoon-
of Orangie-roode bloemen. Het roschach-
tigh zaet is in langhwerpige en spitse zaet-
hupskens geslooten. De wortel is safel-
achtigh.

Plaetse. Het wordt hier te Lande nergens
als in de Hoben gebonden.

Tijdt. Het bloept in Juny, July en Au-
gustus.

Oeffeningh. Het wordt door 't scheuren
der planten aengewonnen / en in 't laetste
van Maert, of het begin van April geplant /
maer gezaept zijnde draeght het voor het
tweede Jaer geen bloemen.

Aert en Krachten. Bloem van Constanti-
nopelen wort tot geen Medecijne gebzuucht.

Akeley, in 't Latijn Aquilegia.

Gedaente.

DE Akeley is van bladeren de stinckende
Gouwe seer gelijk / maer uyt den

groenen blaetwachtigh van verwe. De
dunne / ronde en rootachtige steel schiet an-
derhalven voet hoogh op / die aen het op-
perste der tackskens met bloemen behan-
gen is: peder bloem is van vijf afhangende
holle hooznkens / tusschen de welke vijf
bladekens gevoeght zijn / gemaect: in
't midden met eenige draepkens / die met
nophkens beset zijn / verciert: en blaetw/
paersch / wit / lijfverwigh / incarnaet of ge-
spickelt van verwe: Na de bloemen volgen
vijf hoozn-wijse hauwkens met zwart blinc-
kent zaet gebult. De wortel is matelijck
dick en safelachtigh.

Behalven de enkelde Akeley bindtmen
die twee / drie of vier dubbelde bloemen dra-
gen.

Plaetse. Dese Plante wordt veel in de Ho-
ben van Nederlandt onderhouden.

Tijdt. Dit Gewas bloept in Juny en July.
Oeffe-

Oeffeningh. Het wordt in de Lente gezaept / of dooz 't scheuren der planten aengeteelt / en het begeert een vette gront en openluchtige plaetse.

Aert en Krachten. De Akeley is matelijck warm en dzoogh in den eersten graedt / openende en verteurende van krachten. Matthiolus, C. Durantus, Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor verstoppinge van de Lever en Geel-sucht: Neemt van het sijn gestooten zaet een vierendeel loots / Safferaen tien greyn / en geeft dit met Wijn in: hier op moet het zweeten verweckt worden. Hieronimus Tragus.

Voor Pest, Mafelen en Kinder Pockkens, Geeft de jonge kinderen twintigh greyn / en de ouden een vierendeel loots van het zaet in. Joh. Schroderus.

Voor 't Graveel: knauwt alle morgen nuchteren een stukje van de wortel en slijcht het dooz. Ravelingius.

Voor swaren arbeidt der swangere Vrouwen: Neemt een vierendeel loots van het zaet / en laet het met Wijn in nemen. Franciscus Rapardus.

Voor Engborstighet, water-sucht, scheursel en gekrompen Leden: Neemt van de wortel twee oncen / kookt het in een pint Wijn tot dat een derden deel versoden is / en laet hier van een roemertje vol drincken. Ravelingius.

Om Wonden te genesen: Quippt 'er het uyt-geperste sap van dit kruidt in. C. Durantus.

Voor Schurftheydt: Wascht of bedt de schurft plaetse met sap van Akeley, of Wijn daer de wortel in gesoden is. Fuchsius.

Voor Scheur-buyck des Monts, en sweeringe der Neus-gaten: Wascht de Mondt met het sap / ofte haelt het in de Neus-gaten op. Joh. Schroderus.

Leeuwen-becken, Kalfs-snuyte of Orant, in 't Latijn *Anthirrhinum*.

Geslachten.

Van die Gewas sullen wy drie soorten beschrijven / te weten / groot, kleyn, en alderkleynste Orant.

Gedaente. Groot Orant heeft ronde / bzoofse steelen / en langhwerpighe smalle spitse bladeren / die van de Steen-violieren niet ongelijck. Boven langhs de steelen staen oydentelijck geboeght / langhwerpighe / witte / bleek-purpere of geele bloemen / eerst een Bozchen mondt / en daer na een gapende Leeuwen-muyl uytbeeldende. Na dese volgen zaet-huyshens / 't Hoofst / Neusgaten / Gogen en open Muyl van een kalf gelijkende. Het zaet is kleyn en bzuyn. De wortel is met beselingen behangen.

Kleyn Orant is van steelen en bladeren de boozgaende soorte wel gelijck / maer veel kleynder / en wat rupgh in 't aentasten. De purpere bloemen komen tusschen de bladeren te boozschijn / nalatende ronde zaet-bollekens / eens Menschen Doort-hoofst eenighsins gelijkende.

Boven dese soorten van Orant bindtmen een ander / 't welck veel kleynder is als de tweede soorte / en meestendeel ter aerde leggende.

Plaetse. De eerste soorte wordt alleen in de Hoben gezaept; de tweede en derde wort ook aen de kanten van de Velden en Bouwlanden gebonden.

Tijdt. Orant in de Lente gezaept zijnde / bloeyt in 't laetste van de Somer / maer indien het de Winter overgebleven is / dzaeght het sijn bloemen van May af tot diep in de Somer.

Oeffeningh. Orant in het Dooz-jaer gezaept zijnde / wordt des Winters van de Liefhebbers der kruiden in een warme plaetse geset / om het volgende Jaer bzoegh bloemen te dragen.

Aert en Krachten. Orant is warm en dzoogh van aert / maer wordt tot geen inwendige gebreken des Lichaems gebruyckt.

Kroon Imperiael, in 't Latijn *Corona Imperialis*.

Gedaente.

De Kroon Imperiael verkrijght een ronde hooge steel / met langhwerpige bladeren /

deren gelijk die van de Lelien betwassen / en op de top een vergaderingh van veel bladeren voortbrengende / waer upt bloemen / van ses bladeren gemaect / en nedertwaerts in 't ronde afhangende / voortsprijten. Dese bloemen zijn Orangie-root of geel van verwe / met purpere aderkens doozloopen / en in 't midden met ses witachtige draepkens / om een dick middel-priemken geboeght / versien. De wortel is bolachtigh en eenighsins na den Looek rieckende. Dit Gewas wordt somtijds met dubbelde kroonen van bloemen gesien.

Plaetse. Het wordt naerstelijck van de Liefhebbers in de Hoven onderhouden.

Tijdt Dit Bloem-gewas begint vroege in 't Jaer te bloeyen.

Oeffeningh. De Kroon Imperiael wordt van klisterz ofte affsetsels der bossen aange-teelt / en in September geplant.

Aert en Krachten. De werckinge van dit gewas zijn tot noch toe onbekent.

Witte Lelien, in 't Latijn *Lilium album*.

Gedaente.

Uit de klisterachtige groote wortel van de witte Lelien spruyten langhwerpighe breede / gelijbige / gras-groene / blinkende bladeren ; tusschen de welke een hooge steel opschiet / met foodanige bladeren betwassen / die na de top klepnder worden. Aan het opperste van de steel komen witte / wel-riekende ses-bladige bloemen voort / die van buyten gefireept / en in 't midden met eenige draepkens / en gele nopkens / om een recht en boven driekantigh priemken geboeght / verciert zijn.

Plaetse. De Lelien worden overbloedigh in de Hoven van Nederlandt gebonden.

Tijdt. Sy bloeyen meest in Juny.

Oeffeningh. De Lelien worden van klisterz voortgeteelt / en in santachtige aerde in September, Maert of April geplant.

Aert en Krachten. De bloemen zijn matelijck verwarmende en vochtmakende van aert / pijn-sillende / verteerende en vermozwende van krachten.

De wortelen en bladeren zijn verdoogen: de van aert / afbagende / verteerende / vermozwende en rijp makende van krachten. Galenus, Brunfelsius, Matthiolus.

Medicinael gebruyck. Voor swaren arbeydt der barende Vrouwen: Neemt water van de bloemen ghedistilleert drie oncen / Safferaen, Caneel van elckz twintigh greyn / geeft dit te samen op een reys in / en bestreijckt de onderste Bupch en Brontwelijckheyt met Olie van witte Lelien. Fuchsius, C. Durantus.

Voor Hoest en Engborstigheyt: Neemt witte Lelien-water soo veel van noden is / maect het soet met Candy-supcher / en laet hier van dickwils twee lepien vol in nemen. Joh. Schroderus.

Voor Verbrantheyt: Neemt de gestooten bladeren

bladeren en leghtse daer op: of neemt Lelien-wortel onder de asche gebaden / stootse met Olie van Roosen kleyn en leghtse pap-wijs op. Dioscorides.

Voor oude Zeeren en Wonden: Neemt sap van Lelien, Honingh en Azijn / kookt dit te samen in een koperen pot / tot dat het dick worde / ende gebuyckht het op de Zeeren ofte in de Wonden / of kookt de Lelien-bladeren in wyngen Wijn en leghtse op. Dioscorides, Matthiolus.

Om harde Gheswellen te doen rijpen: Neemt de gebaden of gesooden wortel / stootse kleyn / doet 'er by Olie van Roosen of Kamillen, en leght het pap-wijs op. Dioscorides.

Voor verstuyckte Leden: Neemt de gesooten bladeren en leghtse daer op / ende besrijckt de Leden met Olie van Lelien. Apulejus.

Om het Aengesicht klaer en schoon te maken: Wascht het selfde dickwijs met het water van de bloemen gedistilleert. Ravelingius.

Martagons, in 't Latijn *Lilium*

Purpureum.

Gedaente.

Dit Gewas heeft een seer hooge steel / met veel bladeren / smalder en bynder groen als die van de witte Lelien bewassen / en met Orangie-roode / of bloet-roode bloemen die met sommige strepen getekent / en de witte Lelien van gedaente gelijk zijn / behangen. De wortel is van klisteren / gelijk die van de witte Lelien t'samen geset.

Lobel heeft een soorte van dit Gewas met bleek-orangie bloemen / kleyn kort bladeren en sonder klisters in zijn Hof onderhouden.

Plaetse. De Martagons worden tot cieraet in de Hoven geplant.

Tijdt. Dese bloemen komen eerder als de witte Lelien te voorschijn.

Oeffeningh. Sy worden gelijk de witte Lelien vermenighvuldigh.

Aert en Krachten. De werckinge van dit Bloem-gewas is onbekent / en het wordt onder geen genees-middelen vermenigh.

Lelie van Calvarien, in 't Latijn

Lilium Montanum, Hemerocallis.

Gedaente.

Dit Gewas heeft een ronde lange steel / met lange / breede / spitse bladeren op onderscheyden plaetsen sterre-wijs bewassen. De bladeren van de bloemen zijn by na ringhs-wijs achter om geboogen / bleek of verstoven purper / of schoon-rood van vertwe / met purpere blaeken gespichelt / en in 't midden met sommige draepkens versiert. De wortel is van goud-geele klisters / die met beselingen behangen zijn / t'samen gevoeght.

Plaetse. Het wort hier te Lande in de Hoven onderhouden.

Tijdt. Het draegt sijn bloemen wat vroeger als de witte Lelien.

Oeffeningh. Het wordt gelijk de andere Lelien geoeffent en aengeteelt.

Aert en Krachten. De wortelen / bladeren of bloemen van dit Gewas hebben geen gebuyck in de Medecijne.

Lelie van Constantinopolen, in 't

Latijn *Lilium Rubrum Byzantinum, Hemerocallis Chalcedonica.*

Gedaente.

Lelie van Constantinopolen schiet met een ronde of ook wel platte steel en om trent twee voeten hoogh op / de welke dicht met bladeren / gelijk die van de witte Lelien, maer bynder / korter / en voor hotter als de selve / beset is. De bloemen zijn omgekrult / ghelijck de Lelien van Calvarien, schoon-rood van vertwe / en liefelijck van reuck. Het graeuw zaet lept in langhwerpige zaet-bollen besooten. De wortel is klisterachtigh.

Plaetse. Hier te Lande wordt dit Bloem-gewas nergens als in de Hoven gesien.

Al 2

Tijdt.

Tijdt. Het bloeyt in Juny met de witte Lelien.

Oeffeningh. Het wordt door sijn klifsters aengeteelt / maer gezaeyt zijnde draeght het vooz 't vijfde of seste Jaer geen bloemen.

Aert en Krachten. De werckinge van dit gewas zijn tot noch toe niet ondersocht.

Lelie sonder Klifsters, of Lelie van eenen Dag, in 't Latijn *Lilium non Bulbosum, Liliapodelus.*

Geslachten.

VAn dit Gewas worden twee soorten gevonden / het eene draeght geele en 't ander bleek-roode of Orangie-roode bloemen.

Gedaente. Lelie sonder Klifsters met geele bloemen heeft lange smalle bladeren / die van de Pareye gelijk / tusschen de welke voortspriyt een ronde kale steel / die boven gedeelt / en met geele bloemen / de witte Lelien van gedaente gelijk / beladen is: Ma de bloemen komen dicke drie-kantige hauwen / met zwart blinkent zaet gebult / te voorschijn. De wortel is knobbelachtigh / door sakelingen aen een verbonden / gelijk de geele Affodillen.

Lelie sonder Klifsters met bleek of Orangie-roode bloemen / is van bladeren / steel / hauwen / zaet en wortel de voorgaende soorte gelijk / maer in alles grooter. De bloemen zijn bleek of Orangie-root van verwe / en eenen dagh ober blijvende.

Plaetse. In Nederlandt worden dese gewassen in de Hoven gebonden.

Tijdt. Sy dragen haer bloemen vooz de witte Lelien.

Oeffeningh. Bende dese soorten worden van zaet en wortel-spruyten vermenigvuldicht.

Aert en Krachten. De krachten en werckingen van de Lelien sonder Klifsters zijn tot noch toe niet bekent.

Mey-bloemkens, of Lelie van den Dale, in 't Latijn *Lilium Convallium.*

Gedaente.

DAt krupdt brenghet voort twee of drie groene bladeren / klepnder als die van de witte Lelien. De wel-riekende witte bloemkens / die omtrent Tienen in Brabant volgens getuygenisse van Lobel incarnact van verwe gebonden worden / wassen aen een dun en teer steelken: dese zijn aen de kanten tandt-wijs gekertelt / en worden van ronde roode besien / klepnder als die van de Aspergies gevolgt. Het zaet is hardt en bitterachtigh. De wortel is langh / dun / geknoopt en wijt verspreyt.

Plaetse. Het wordt veeltijds in de Hoven geplant / andersins wort het in de Bosschen in 't wilde wassende gebonden.

Tijdt. Het vertoont sijn bloemen in 't begin van May.

Oeffe-

Oeffeningh. Dit Gewas begeert wepnigh oeffeningh / en wil op een sommerachtige plaetse geplant zijn.

Aert en Krachten. De bloemen van dit Gewas zijn warm en droogh van aert / openende / dun makende en verteerende van krachten. Sy worden seer krachtigh tot de gebreken des Hoofds geacht. Brunfelsus, Matthiolus, C. Durantus.

Medicinael gebruyck. Voor Flaeuwherthigheyt, Hert-kloppinge, Beroetheyt, draeyinge des Hoofds, vallende Sieckte, en andere koude gebreken van de Herffenen: Hier tegen laet van het afziedsel der bloemen drincken: of geest van de Conserf der bloemen een Boon groot in: ofte gebruyckt van het gedistilleert water met Wijn of Brandewijn bereydt dickwils twee lepelen vol. Dodonæus, Fuchsius, Brunfelsus.

Voor duyfter Gesicht: Wascht de Oogen dickwils met het afziedsel der bloemen met water bereydt. Dodonæus.

Voor Gicht of Flereijn: Dult een aerde pot met dese bloemen / dicht toe gestopt zijnde / setse op een plaetse daer een groote vergaderinge van Mieren is; laetse een Maent langh staen: daer na vergadert de olieachtige vochtigheyt / waer mede ghy de pijnelijke Leden besirijcken sult. Dit verfoet de pijn wonderbaerlijck. Camerarius.

Vygh-boonen, Lupinen, in 't Latijn *Lupinus*.
Gedaente.

Dit Gewas heeft ronde / holle / harpige siecken. De bladeren zijn in ses of seuen deelen vinger-wijs gesneden / aen de boven zijde groen / en onder grijs ofte wolachtigh. De bloemen staen aer-wijs by een geboegt / wit / geel / of blaenwachtigh van verwe / en worden van lange / dicke / breede hantwen / die van bukten harpachtigh zijn / gevolgt. Het zaet is plat / rondt / bukten wit / binnen geel / en bitter van smaeck. De wortel is hardt en niet wepnigh beseligen behangen.

Plaetse. Hier te Lande wordt het in de Hoben gezaeyt en onderhouden.

Tijdt. Het bloeyt in May en Juny.

Oeffeningh. Dit Gewas moet alle Jaeren in April van sijn zaden geplant worden.

Aert en Krachten. De Lupinen zijn warm en droogh in den tweeden graedt / en afvagende van krachten. Brunfelsus.

Medicinael gebruyck. Voor de Wormen: Neemt porper van de zaden van Lupinen, vermenght het onder Honigh / en laet hier van licken: of laet van het afziedsel / daer Lupinen in gekoocht hebben / drincken: ondertusschen bindt het gestooten krupdt op de Nabel. Dioscorides, Fuchsius.

Om de Placken van de Huyt, en Schurft-heyte te verdrijven: Waschte dickwils met water daer Lupinen in gesooden zijn. Dioscorides, Galenus.

Om de Maent-stonden der Vrouwen en
H 3 de

de doode Vrucht af te setten: *Neemt* Lupinen-meel, met Myrrhe en *Honingh* vermengt / *maecht* 'er een *Pessus* van. *Dioscorides*.

Voor Krop-klieren, harde geswellen, en blaeuw gheftooten of gheslagen Placken: *Neemt* Lupinen-meel soo veel van nooden is / vermengt het met *Honingh-azijn* / en legt het pap-wijs op. *Galenus*.

Voor de Speenen: *Stropt* 'er meel van Lupinen op. *Ravelingius*.

Moly.

Geslachten.

MEn bindt hier soorten van *Moly*; te weten / met smalle / met breede bladeren / *Serpent-Moly*, en *Moly* van *Indien*.

Gedaente. De eerste soorte heeft lange / smalle gras-achtige bladeren; tusschen de welke een dunne steel opschiet / wiens top met witte bloemkens / kroons-wijs by een vergadert / beladen is. De *ajupnachtige* wortel is van buyten bruyn / van binnen wit / sterck van reuck / scherp van smaack / en onder veel dunne beselingen upt werpende.

De tweede soorte heeft grooter en breeder bladeren / tusschen de welke een groen ront knobbelken voort komt. De steel is dick / de bloemkens zijn paersch / na latende drie-kantige zaet-hoofdekens. De wortel is mede *ajupnachtigh*.

Serpent-Moly is de eerste soorte van bladeren / steel en wortel gelijk. De bloemen zijn veel grooter / maer wepniger by een vergadert / en blofende wit van verwe / onder de welke dat leggen blinkende bollekens / gelijk die van de *Indiaense Moly*.

Indiaense Moly is van gedaente de tweede soorte seer gelijk / alleen draeght het geen kroons-wijse bloemkens / heeft in des selfs plaetse een plat-rondt hoofdekken / met een dun vlieg gedeckt / in het welke / sonder dat men eenige bloemen bespeurt / blinkende bollekens voort komen.

Plaetse. Alle dese geslachten van *Moly* groeuen in *Nederlandt* in de *Hoben*.

Tijdt. Sy bloeuen in *Juny* en *July*.

Oeffeningh. Sy worden van haer bossen in *September* voort geset; de *Indiaense Moly* wordt mede van sijn blinkende bollekens gezaept.

Aert en Krachten. De *Moly* wordt heden daeghs tot geen *Medecijne* gebruycht. *Dioscorides* prijst se seer om de *Moeder* te openen / met salve van *Ireas* als een *Pessus* van onderen in-gesteken.

Affodille, in 't *Latijn* *Asphodelus*.

Geslachten.

Dit *Gewas* is in *Affodille* met witte / incarnate / en geel bloemen onderschepten.

Gedaente. De eerste soorte of *Affodille* met witte bloemen heeft lange / smalle / drie-kantige / gebogen bladeren / tusschen de welke een ronde gladde steel anderhalven voet hoogh opschiet: de welke van het midden tot aen de top met witte sterre-wijse bloemkens / van vijf bladeren gemaeckt / begroept is / na latende ronde zaet-bollekens / in sich besluitende bruyn drie-kantigh zaet. De wortelen zijn langhwerpige knobbelen.

Van dit geslachte van *Affodille* wordt een klepnder soorte gevonden / wiens bladeren veel klepnder en smalder zijn / en brenghet upt een plante vijf of ses getachte steelkens voort. De wortel is beselachtigh.

Affodille met incarnate bloemen is wat klepnder als de witte *Affodille*, ende de bladeren zijn met stippelkens getekent. De bloeme is incarnate root. De zaden en wortel komt met de selve ober een.

Affodille met geel bloemen heeft langer en smalder bladeren / als die witte bloemen draeght. De bloemen zijn geel. De wortelen zijn langer en dunner als van de witte *Affodille*.

Plaetse. Dese *Gewassen* worden hier te Lande nergens als in de *Hoben* gebonden.

Tijdt. Sy dragen haer bloemen in *May* en *Juny*.

Oeffeningh. Sy worden door 't scheuren der planten in *Maert* aengewonnen.

Aert

Aert en Krachten. De wortelen van witte Affodillen zijn warm en droogh in den twee- den graet / afbagende en verterende van krachten. De andere soorten worden nergens toe gebruyckt. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor 't Graveel, en opgestopte Maent-stonden : Koocht de wortelen in Wijn / en laet van het afziedsel dyncken. Dioscorides.

Voor Zijde-pijn, Hoest en de Kramp : Neemt van de gedrooghde en sijn gestooten wortel een vierendeel loots / en geeft het met Wijn in. Dioscorides, Aëtius.

Voor Bloet-sweeren, vuyle Zeeren, en de Fijck : Koocht de wortel in Wijn-moer / stootse kleyn in een Moxtier / en leghtse pap- of plaester-wijs op. Dodonæus.

Voor beten van Adder-slangen : Stampt de bladeren en wortelen in een Moxtier / daer by doende wat Wijn / en leght het op de beten. Dioscorides.

Voor Kack-hielen, Doofheyt, en pijn der Ooren : Holt de wortel een weynigh uyt / giet 'er wederom Olie in / braedt dit onder de asche / en bestrijckt met dese Olie de Kack-hielen / of druypt 'er wat van in de Ooren. Dioscorides.

Voor sproeten en placken van de Huyt : Braedt de versche wortel onder de asche / en bestrijckse met de warme wortel. C. Durantus, Matthiolus.

Voor etterachtige en loopende Ooren : Druypt 'er het sap van Affodillen in. Dioscorides.

Voor geswellen achter de Ooren : Koocht de wortelen in water / stootse kleyn in en leghtse pap-wijs op. Matthiolus.

Voor pijn van de Lever : Koocht de wortel van Affodille in Merde / en laet 'er af dyncken : dit neemt de pijn seer wonderlijck wech. Apulejus.

Gladiolus.

Gedaente.

De Gladiolus heeft lange / smalle / spitse / gestreepte bladeren. De steel is rondt /

en na bovenen met ses of seven schoon-purpere bloemen ordentelijck bewassen / die somtijds maer op d'eene zijde van de steelen / gelijk aen die van Languedock, en somtijds aen beyde zijden / gelijk aen die van Italien te voorszijn komen. Het zaet in de ronde blaeskens beslooten is roodt / van de grootte van Rakette. De wortel is anders niet als twee vollen of klusters / altijd d'een boven d'ander geplactst.

Plaetse. Dit Gewas wordt in de Hoben van Nederlant by de Liefhebbers der Kruyden onderhouden.

Tijdt. Het brenghet sijn bloemen in May, Juny en July voort.

Oeffeningh. Het wordt door de bollen of klusters aengeteelt / en op een openluchtige plaetse in Augustus geplant.

Aert en Krachten. De wortel van Gladiolus is verdroogende van aert / na-trekkende en verterende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor pijn van de Milte : Neemt de gedrooghde bladeren / sijn gestooten zijnde / een vierendeel loots / en geeft het met Wijn in. Apulejus.

Voor Koliick of Buyck-pijn : Neemt van de zaet-bolskens een half vierendeel loots / en geeft het met laeuwe Septen of Eysmelck in. Apulejus.

Voor harde Geswellen en Klieren : Neemt de gestooten versche wortelen en leghtse op. In Italien etense de rouwe of gesooden wortel tegen de Krop-klieren. Lobel, Matthiolus, C. Durantus.

Om Pijlen, Nagelen, Klauwen, Beenderen, Splinters en Doornen uyt de Wonden te trekken : Stoot de wortel met Wierroock en Wijn / en leghtse plaester-wijs op. Dioscorides.

Voor Fistels : Neemt wortel van Gladiolus, Amylon van elck ses oncen / Doffen-smout drie oncen / t'samen gestooten en met Wijn vermengt / suk ghy plaester-wijs op leggen. Apulejus.

Voor pijn van de Blaes, en opgestopte Urija : Neemt schoffse van de wortel een viere-

viere-

bierendel loots / fijn ghepoepert zijnde /
geeft het met Wijn en Water in. Apulejus.

Ireas, Lisch, in't Latijn Iris.

Geflachten.

Dit Gewas wordt gedeelt in Ireas met
bol- of klisterachtige wortelen; Ireas
sonder soodanige wortelen / en Ireas met
knobbelachtige wortelen: onder de twee
eerste soorten bevindt men een groote onder-
schept omtrent de bladeren en vertwe der
bloemen. De bladeren zijn smal ofte breedt.
Na de verscheydenheyt der bloemen zijns
onder haer eygen naem bekend: als Engelse
klisterachtigh Lisch met violet- blaetwe
bloemen; klisterachtigh Lisch van Portugael
met bloemen van verscheyde verwe; Spaen-
se klisterachtigh Lisch met blaetwe / witte/
geele / en bonte bloemen; klisterachtigh

Lisch met breede bladeren. Lisch sonder
klisterachtige wortel / of Lisch van over Zee
(in de Apotheken meest onder de naem van
Iris Florentina bekend /) met witte / geele/
blaetwe / violette / purpere en bonte bloe-
men. Onder dese soorten worden gestelt de
Ireas van Portugael tweemaal des Jaers
bloepende / Ireas van Dalmatien, Ireas van
Constantinopolen, Ireas van Damasco, Ireas
van Asia, Ireas van Tripoli, en Iris Sufiana.

Gedaente. De Engelse Lisch met klister-
achtige wortelen / brengt voort vier of vijf
lange smalle gestreepte bladeren; tusschen
de welke een steel van anderhalven voet
hoogh voortspruyt: op wiens top een blaet-
we bloem van negen bladeren gemaect / te
voorschijn komt. Van dese bladeren zijnder
drie nederwaerts omgebogen / drie andere
bovenwaerts omgekrukt / en de drie kleinste
na boven opgericht / in't midden met draep-
kens verciert. De bloem vergaen zijnde
volgt 'er een langhwerpigh dick zaet-hupf-
ken. De wortel is bol- of klisterachtigh/
met een rosachtigh blesken bedeckt / en in
twee deelen gescheyden.

Klisterachtigh Lisch van Portugael ver-
krijght een bloem / wiens drie onderste bla-
deren witachtigh / en de andere ses bleek-
blaetw / met eenige witte strepen verciert /
en geberft zijn.

Klisterachtigh Lisch met breede bladeren/
draecht blaetwe of witachtige bloemen.

Lisch sonder bol- of klisterachtige wortel
heeft langhwerpige bladeren / de gedaente
van een twee-snydent zwaert uyt-beeldende.
De bloemen zijn van ses bladeren gemaect /
van de welke drie nederwaerts omgebog-
gen / en drie om hoogh opgericht zijn / van
verwe geheel wit / geel / blaetw / violet /
purper ofte bont. De wortel is langh / ge-
knoot / van binnen wit / en in deel affsetfels
gescheyden / die meest langhs de aerde voort
kruppen. Dese wortel noch versch zijnde is
wat scherp van smaect / maer droogh isse
lieffelijck van reuck.

Lisch van Portugael tweemaal des Jaers
bloepende / heeft een donckere purpere wel-
riec-

riekende bloem. De bladeren zijn wat korter als van de voorgeaende soorte.

Lisch van Dalmatien heeft bladeren die gelijk twee vleugelen uytgespreyt staen: tusschen de welcke een getackte holle steel/ met veel violet-blaeuwe bloemen/ van negen bladeren t'samen geboeght/ beladen/ opschiet. Van dese soorte vindmen noch een ander die veel kleynder is/ bleekie bloemen voortbrengende.

Lisch van Constantinopolen is seer groot/ en draeght een negen-bladige bloem met dwarsse vae/ asch-grauewe en rootachtige placken getekent.

Lisch van Damasco draeght veel bloemen/ wiens onderste drie bladeren bleek- of blaew-paers van berwe zijn/ de drie andere asch-berwigh/ en de drie ober-endstaende bleek-blaeuw/ met witte strepen dooz-loopen.

Lisch van Asia heeft negen-bladige bloemen op een getackte steel van anderhalven voet hoogh/ voortspuytende/ wiens drie onderste bladeren donker-paers zijn/ onder met veel aderen verciert/ de andere drie wat bleeker/ en de drie recht-opstaende schoon-purper van berwe.

Lisch van Tripoli heeft bladeren van omtrent drie voeten langh/ middelbaer breed/ en groen/ doch niet blinkende van berwe. De geknoopte steel schiet vijf voeten hoogh op/ met korter bladeren bewassen: op de top van de welcke twee of drie goud-berwige bloemen/ van ses bladeren gemaect/ te voorschijn komen. De wortel is zwartachtigh.

Iris Susiana heeft een seer groote negen-bladige bloem/ van de welcke de drie onderste van binnen zwart/ met purper-witte aderen dooz-loopen/ met zwarte hantens bewassen/ en met een zwarte stuwiele placke getekent zijn; de drie volgende zijn bleeker bypn/ en de drie recht opstaende met zwartachtige en asch-berwige strepen verciert.

Knobbelachtigh Lisch heeft lange/ smalle/ gestreepte/ vierkante/ spitse bladeren en een dunne steel/ wiens top met een donker-

groene bloem/ kleynder als die van Lisch sonder klisterachtige wortel/ en met zwartachtige kanten of lijsten getekent/ verciert is. De bloem wordt van een nederwaerts afhangent hoechigh zaet-huycken/ rondt zaet/ kleynder als een kleyne Erwte, in sich besluytende/ gevolgt.

Plaetse. Alle dese soorten van vreenit Lisch worden by de Liefhebbers der Planten in de Hoben onderhouden.

Tijdt. De Lisch met klisterachtige wortel bloeyt in Juny: de Lisch sonder klisterachtige wortel in May. Lisch van Portugael tweemaal 's Jaers bloeyende/ brenghet eerst zijn bloemen in 't Dooz-jaer/ en daer na noch eens in November te voorschijn. En Lisch met knobbelachtige wortelen vertoont zijn bloemen voor alle de andere soorten.

Oeffeningh. De Ireas wordt dooz zijn klisters/ affettinge der wortelen/ en zaet aengewonnen/ en begeert op een warme bochtige plaetse in wel-bereyde aerde gheplant te zijn.

Aert en Krachten. De werckinge van Lisch met klisterachtige en knobbelachtige wortel is tot noch toe onbekent. Lisch sonder klisterachtige wortel is warm en doogh in den derden graedt/ afvagende/ vermogwende/ en de waterachtige vochtigheden affettende van krachten. Mesue, Dodonæus, Brunfelsus.

Medicinael gebruyck. Voor Water- en Geel-sucht: Neemt van het sap uyt de wortel geperst anderhalf once/ en geest het met soete Wey/ ofte met een doper van een Ey vermenght/ in. Mesue, Dioscorides.

Voor Engborftigheyt en verouderde Hoest: Neemt Ireas-wortel zijn gestooten/ en vermenght het onder gesupberde Honingh tot een Conserf/ en laet hier van de groote van een Notemuskaet tweemaal daeghs in nemen. De wortel in Most gesoden/ is hier toe oock dienstigh. Dioscorides, Mesue.

Voor Graveel, Wormen en om de Maentstonden te verwecken: Bereydt een afziedsel van de wortel met Wijn/ en laet 'er af dinccken. Dioscorides, Ravelingius.

¶ In

Voor

Voor herdigheyt en verstoptheyt van de Lijf-moeder: Laet de Vrouw alle dagen eenige tijdt in water / daer de wortel in gesoden is / sitten / of gebzuycht het tot een svinge. Dioscorides.

Voor loopende Gaten, Fistulen, en holle Zeeren: Scropt 'er het poeper van de wortel in / of vermengt het met Honingh / en steekt het met wicken daer in. Plinius, Egineta.

Voor Buyck-pijn: Neemt van de wortel een vierendeel loots / en geeft het met Mede in. Dioscorides.

Voor Klieren, Krop-sweeren, en andere harde Geswellen: Koocht de wortel murw / en kleyn gestooten zijnde / leghtse plaesters op. Mesue, Dioscorides.

Voor Hooft-pijn: Maekt het uyt-gedruichte sap van de wortel in de Neus-gaten op / en neemt poeper van Ireas-wortel een half loot / Alzjn van Roosen anderhalf once / Olie van Roosen een half once / vermengt het te samen / en bindt het voort het Doort-hoofst. Mesue, Ravelingius.

Saffraen, in 't Latijn *Crocus*.

Geslachten.

Dat Gewas wordt in een tamme en verschepde wilde soorten onderscheyden; welke laetste wederom in vroege of in de Lente bloeyende / en late of Herfts-Saffraen gedeelt is.

Gedaente. De tamme Saffraen brenghet voort seer smalle / lange bladeren / en draeght blaetwe of doncker-purpere seg-bladige bloemen / die in 't midden roode draepkens / 't welck eygentlijck Saffraen genaemt wordt / en een priemken / 't welck aen 't eynde in drie gedeelt is / verciert zijn. De wortel is bol of klisterachtigh.

De vroege bloeyende Saffraen is de voozgaende van gedaente wel gelijck / maer sommige hebben wat breedere bladeren / oock bevindt men dat dese soorte bloemen van verschepde berwe voort brenghet / te

weten: witte bloemen met violette streepen / purpere bloemen met witte streepen en bleek-geele draepkens / ghespickelde bloemen / geele bloemen / bleekke bloemen en gout-geele bloemen met doncker-purpere streepen. Onder dese soorte worden sommige met acht-bladige bloemen gesien.

De Herfts-Saffraen verschilt van de tamme of hof-Saffraen, om dat de bladeren aen beyde zijden met witte geboorde streepen geteekent zijn.

Plaetse. Alle dese soorten van Saffraen worden in de Nederlanden alleen in de Hoven gebonden.

Tijdt. De hof en herfts-Saffraen bloeyen in September of November. De vroege bloeyende Saffraen brenghet sijn bloemen in de Lente voort.

Oeffeningh. De Saffraen begert op een openluchtige plaetse gheplant te zijn / en wordt door de klusters of bollen in September of October vermenighvuldigh.

Aert en Krachten. De tamme Saffraen is warm in den tweeden en droogh in den eersten graedt / openende / verteerende / vermoywende / pijn-stillende en 't herte versterkende van krachten. De andere soorten worden tot Medecijne niet ghebzuycht. C. Bauhinus, Brunfelsus, Matthiolus, Dodonæus.

Medicinael gebruyck. * Voor swaermoe-digheyt, verstoptheyt van de Borst of Engh-borstigheyt, Zijde-pijn, Geel-sucht, besmettelijcke Sieckte, swaren arbeyt der barenden Vrouwen, en om de Maendt-stonden en Na-geboorte af te setten: Neemt Saffraen twintigh greyn / en geeft het met Wijn of eenigh bequaem nat in. Brunfelsus, Matthiolus, C. Durantus.

Voor Maselen en Kinderen Pockskens: Hier toe laet eenige greynen Saffraen in nemen.

Voor Seeren en loopende Oogen: Vermengt Saffraen onder eenigh Oogh-water of Vrouwen-melck / en druypt het in de Oogen. Ravelingius.

Hyacin-

Hyacinthen, in 't Latijn *Hyacinthus*.

Geslachten.

VAn dit Bloem-gewas worden veel soorten gevonden / de voornaemste zijn gemeyne Hyacinth, Orientaelse Hyacinth, Hyacinth met druif-wijse bloemen en gesterrede Hyacinth. De curiguse Kruidt-ondersoeckter kan meer soorten van Hyacinth by de vermaerde Kruidt-beschryvers Clusius en Lobel beschreeven vinden.

Gedaente. De gemeyne Hyacinth heeft lange / smalle / blinkende bladeren / tusschen de welke een ronde kale steel opschiet / wiens top met veel langhwerpighe ronde holle bloemen / blaauw / wit of bleek-purper van verwe / beladen is. Het zaet is kleyn / rond en in driekantige hantwienks beslooten. De wortel is bolachtigh. Dit geheel gewas is met een lijnachtigh of tap sap gebult.

De Orientaelse Hyacinth heeft breeder bladeren / grooter bloemen en wortelen / als de voorgaende soorte.

Hyacinth met druif-wijse bloemen brengt voort lange / seer smalle en by na ronde bladeren / tusschen de welke dunne steelkens voort spuyten aen wiens toppen kleynen / holle / blaauwe bloemkens / druif- of tros-wijs by een vergadert te voorschijn komen. De zaet-hantwienks zijn driekantigh / en het zaet zwart. De wortel is klister- of bolachtigh.

Gesterrede Hyacinth heeft twee of drie langhwerpige en wat breedachtige bladeren. De bloemen staen gelijk die van de Affodillen aen de top van de steel sterre-wijs opt-geprept / blaauw of wit van verwe / en worden van ronde zaet-huyshens gevolgt.

Plaetse. De Hyacinthen worden tot verrieringh van de Hoben by de Lief-hebbers der kruiden onderhouden.

Tijdt. De bloemen van de Hyacinthen vertoonen sich in Maert, April, en May.

Oeffeningh. De Hyacinthen begeeren in sabelachtige wel bereyde aerde geplant te zijn / en worden gelijk de andere bolgewassen aengeteelt.

Aert en Krachten. De wortel van Hyacinthen is verdoogende in den eersten / en verkoelende in den tweeden graedt. Het zaet is matelijck gestelt in hitte en koude / maer verdoogende tot in den derden graet. Galenus, Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Buyck-loopen en Geel-sucht : Hier tegen gebuyckelt het afziedsel van de wortel / of geeft van het zaet een vienderdel loots met eenigh bequaem nat in. Dioscorides.

Narcissen, in 't Latijn *Narcissus*.

Geslachten.

De Narcissen zijn in veelderhande soorten na de verwe en maetsel der bloemen onderscheyden / de voornaemste zijn gemeene witte Narcis met enkelde en dubbelde bloemen : witte Narcis met een purpere kelck ; witte Narcis met een geel kelck ; witte Narcis met een dubbelde geel kirans in 't midden ; witte Narcis met een bleek kelck en bleek-purpere randen ; witte Narcis met een geel kleyn kelck / en roode randen ; dubbelde witte Narcis met witte bloemen en roode randen aen de kelck ; Narcis met geheel geel bloemen en een goudberwige kelck ; Indiaense Narcis met roode bloemen ; Narcis met bies-achtige bladeren en geel bloemen / en meer anderen.

Gedaente. Dit Bloem-gewas heeft lange groene bladeren / tusschen de welke een kantige kale steel opschiet. De bloemen komen uit een velachtigh liesken te voorschijn / van ses of meer bladeren gemaect / in 't midden met een kort kelckliken verciert / en seer verscheyden / gelijk boven vermaent is / van verwe. Het zaet is zwart / in hoeckige zaet-bollekens beslooten leggende. De wortel is bol- of klisterachtigh.

Plaetse. Dese bloemen zijn hier te Lande alleen in de Hoben te vinden.

M m 2

Tijdt.

Tijdt. Sy vertoonen sich in de Maenden April en May.

Oeffeningh. Sy worden gelijck de andere Bol-gewassen voort geplant.

Aert en Krachten. De wortel van Narcis is warm en droogh in den tweeden graedt/ afvagende en t'samen-trekkende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande Wonden en Scheursels: Neemt de gestooten wortel / en leghtse plaester-wijs op: of neemt van de bloemen soo veel van nooden is / weechtse in Olie / en laet het eenige tijdt in de Son staen wecken / daer na gebruyckt dese Olie tot de verhaelde gebreken. Galenus, Rondeletius, Ravelingius.

Voor Verbrantheyt en verstuyckte Leden: Stoot de wortel kleyn en met Honingh vermenght zijnde / leght het plaester-wijs op. Dioscorides.

Tijdeloosen, in 't Latijn *Pseudonarcissus*.

Geslachten.

VAn dit Bloem-gewas worden twee soorten gevonden / het eene draeght enkelde / en het ander dubbelde bloemen.

Gedaente. Dit Bloem-gewas verschilt in ghedaente weynigh van de Narcis, en wordt daerom van sommige valsche Narcis genaemt / alleen zijn de bladeren wat korter / ende geelle bloemen / die pder op een bysondere steel te voorschijn komen / met een grooter / langer / en wijder kelck versien; maer aen de dubbelde bloemen wordt geen uyt-puplende kelck vernomen. De zaet-bolletkens zijn langhwerpig ront. De wortel is bol- of klisterachtigh.

Plaetse. De Tijdeloosen worden veel in de Hoben onderhouden/ andersins wordense in sommige Provincien van Nederlandt in 't wilde gevonden.

Tijdt. Dese bloemen komen vroegh in de Lente te voorschijn.

Oeffeningh. Sy begeren de selfde oeffeningh als de andere Bol-gewassen.

Aert en Krachten. De Tijdeloosen zijn warm en droogh van aert / en in krachten met de Narcis eenighsins over een komende. Ravelingius.

Medicinael gebruyck. Om alderhande taye, sijmerachtige en waterachtige vochtigheden door den Kamer-ganck af te drijven: Zied een half loot zwaer van dese wortel / met een weynigh Anijs- of Venckelzaet, in Wijn of Water / en laet het te samen in nemen. Dodonæus, Ravelingius.

Tulpen, in 't Latijn *Tulipa*.

Geslachten.

DIt Bloem-gewas wordt in vroege / middel-soort / en late Tulpen onderschepden; maer na de verscheppentheit van de berwe der bloemen / is peder soort onder sijn eegen naem by de Liefhebbers der Bloemen bekent / welcke al hier op te tellen te langh soude vallen.

Ghedaeente. De Tulpen brengen peder voort twee of drie langh- en breedtachtige gelijvige bladeren / tusschen de welcke de steel voortspruyt / op de top met een seg-bladige bloem beladen; dese bloemen zijn groote veranderingen van berwe onderworpen. Na de bloem volghet een drie-kantigh zaet-bolletken / met plat en voos zaet gebult. De wortel is bolachtigh.

Plaetse. De Tulpen zijn hier te Lande alleen in de Hoben der Liefhebbers te vinden.

Tijdt. Sy dragen haer bloemen in April en wat later.

Oeffeningh. De Tulpen worden van bol-len aengewonnen / en in September op een openluchtige plaetse geplant: maer gezact zijnde / hebbense lange tijdt van noden / eersa haer bloemen voortbrengen.

Aert en Krachten. De Tulpen worden tot geen Medecijne gebruyckt / nochtans verskeren sommige dat de wortelen / gegeven zijnde / de lust van by-slapen vermeerderen.

Riider

Ridder-spooren, in 't Latijn *Calcaria*, *Calcatrippa*, *Consolida regalis*, *Delphinium*.

Gedaente.

Dit Gewas verkrijght hooge getackte steelen / met dunne en seer kleyn gesneeden doncker-groene bladeren bewassen. De witte / lijf-berwige / roode / paerffe / blaetwe of geblande bloemen / komen orendtelijck langhs het opperste der steelen te voorschijn : Dese zijn van vooren open / en achter gelijk een hooren omgekromt. De bloemen vergaen zijnde draeght het langhwerpige en ronde zaet-huyshens / zwart en hoeckigh zaet in zich besluytende. De wortel is dun. Van dit Gewas wort mede een wilde soorte op de Douth-landen voort-gebracht / maer is in alles kleynder als de voorgeaende / en de bloemen zijn alleen blaetw-paers of violet-blaetw van verwe.

Plaetse. Het wordt in de Hoben gezaeyt en onderhouden.

Tijdt. Het bloeyt meest den gheheele Sommer dooz.

Oeffeningh. Men zaeyt het in April, en komt daer na van zijn afgeballen zaet overbloedigh voort.

Aert en Krachten. De Ridder-spooren zijn matelijck verkoelende van aert / ente samen treckende van krachten ; en wordet daerom onder de Wondt-kruyden gerekent. Matthiolus, C. Durantus.

Medicinael gebruyck. Voor Geel-sucht, Droppel-pisse, Graveel en versche Wonden : Bereydt een afziedtsel van dit kruydt / maect het soet met Supcher / en laet hier van dincien. C. Durantus.

Voor Buyck-pijn der jonge Kinderen : Geeft haer een wepnigh van de Conserf der bloemen in. Joh. Schroderus.

Voor de foodt van de Maegh : Hier tegen gebruyckt een boon groot van de Conserf. Joh. Schroderus.

Voor swaren arbeydt der barende Vrouwen : geeft van het water van de bloemen ghedistilleert / drie oncen op een reys in. Joh. Stocker.

Voor ontfekinge en schemeringe der Oogen : Wascht of bet de Oogen dickwils met het gedistilleert water van Ridder-spooren : of neemt het kruydt / stoot het met een wepnigh kroosen-water kleyn / en bindt het op de Oogen. Ravelingius.

Gouts-bloemen, in 't Latijn *Calep-dula*.

Ghedaente.

Dit kruydt brenghet veel steelen en langhwerpige / wat breedachtige / bleeckgroene sachte bladeren voort. De gout-gesle bloemen komen op de toppen der steelen te voorschijn : Dese zijn van veel bladekens by een geboeght / die sich niet den ondergangh der Sonne t'samen sluyten / en met den opgangh des selfs wederom openen. Na de bloemen volgen groote plat-ronde

In 3 knop-

knoppen/ uyt veel by een vergaderde kromme Zaden bestaende. De wortel is beselachtigh.

Plaetse. De Gouts-bloemen worden in de Nederlanden in de Hoven onderhouden.

Tijdt. Sy dragen haer bloemen van May tot diep in de Herfst.

Oeffeningh. Dit Gewas wordt in 't begin van Maert gezaeyt / en komt daer na van zijn afgevallen zaet overbloedigh genoeg voort.

Aert en Krachten. De bloemen van dit gewas zijn warm en droogh van aert / openende / verteerende / 't zweet-drijvende en de besmettinge wederstaende van krachten. Fuchsius, Matthiolus.

Medicinael gebruyck. Voor besmettelijcke Siekten en Hert-kloppinge : Neemt van de Conserf van Gouts bloemen bereypt / de groote van een Noten-moschaet alle morgen nuchteren in. Matthiolus.

Voor de Pest: Neemt het sap uyt dit kruidt geparst twee oncen / en geeft het op een reys in / 't welck gebuycht zijnde / moet men het zweeten bevozeren : andere nemen Theriakel met Gouts-bloemen Azijn vermengt. C. Durantus, Fuchsius.

Voor Geel-sucht : Neemt sap van het kruidt een once / gedrooghde en bereyde Pier-wormen een vierendeel loots / vermengt zijnde laet het op een reys in nemen. Ravelingius.

Voor verstopte Maendt-stonden : Koocht de bloemen en 't kruidt in Wijn en laet'er af dymcken : of neemt een once sap van Gouts-bloemen, en geeft het eenige dagen achter een nuchteren in. Fuchsius.

Om de Na-geboorte en doode Vrucht af te drijven : Leght het gedrooghde kruidt op gloepende koolen / en laet de roock van anderen ontfangen. Fuchsius.

Voor Tandt-pijn : Neemt het sap uyt de bladeren gedrukt en hout het in de Mondt. Fuchsius.

Voor Wonden en Quetsuren : Leght'er het gestooten kruidt plaester-wijs op. Ravelingius.

Voor langhduurende Koortsen : Neemt seven zaden van Gouts-bloemen, werchtse in drie oncen Wijn / en laet het een half uur voort het aenkommen van de koofts in nemen. Ravelingius.

Voor roode loopende Oogen : Neemt het gedistilleert water van Gouts-bloemen, en druppelt het dickwils in de Oogen. Bayrus.

Thunis-bloemen, in 't Latijn *Flos Africanus*.

Gedaente.

Dit Gewas brenghet voort getackte en gestreepte steelen / die met langhwerpige en aen de kanten geschaerde bladeren / veel aen een middel-ribbe gelijk die van Reynvaer by een geboght / bewassen zijn. De bloemen die op de toppen der steelen uyt een langhachtigh knoppen te voorschijn komen /

men / zijn aen de onderste zijde geel / ende aen de bovenste bruyn-roodt / geel of flutweelachtigh van verwe. Het zaet is langh / smal / dun en zwartachtigh. De wortel is safelachtigh. Dit geheele kruydt heeft een zware en onliefselijke reuck. Behalven dese soorte wortel noch een andere gevonden met dubbelde bloemen / die aen beyde zijde geel zijn / andersins van de voozgaende niets verschillende.

Plaetse. Het wortel hier te Lande alleen in de Hoben onderhouden en geoeffent.

Tijdt. De bloemen van dit Gewas ver-
toonnen sich in de Sommerse Maenden.

Oeffeningh. Dit Bloem-gewas moet alle Jaren op nieuws in April gezaept zijn / en wortel alsoo aengeteelt.

Aert en Krachten. De Thunis-bloemen zijn warm en droogh van aert / openende / doozsijndende / en afvagende van krachten: nochtans moet dit Gewas inwendigh niet gebuycht worden / want het den mensche schadelijck en vergiftigh is.

Bruynettekens, in 't Latijn *Flos*

Adonis.

Gedaente.

Dit kruydt heeft steelen en bladeren / die van de stinckende Kamille gelijck. De bloemen zijn schoon of menie-roodt van verwe / en van maecksel of gedaente wepnigh van de Botter-bloemen verschillende. Het zaet is bruyn / rondt en spits. De wortel is beselachtigh.

Plaetse. Het wortel in Nederlandt alleen in de Hoben gesien.

Tijdt. Het draecht gemeenlijck sijn bloemen in May, Juny en July.

Oeffeningh. Dit kruydt moet alle Jaren in April of May in goede aerde op nieuws gezaept zijn.

Aert en Krachten. Dit Gewas is warm en droogh van aert / en het zaet is seer dienstigh bevonden / om het Gravel af te drijven. Ravelingius.

Koe-oogen, in 't Latijn *Buph-*
thalmum.

Ghedaeente.

Dit Gewas brenghet voort dunne steelen van een voet langh / met seer ghesnippelde bladeren / gelijck die van de Venc-
kel betwassen / en op de toppen van de selve met geele bloemen / ghelijck de enckelde Gouts-bloemen beladen. Na de bloemen volgen zaet-bolckens / van veel zaden by een vergadert / van gedaente een Moer-besie uytbeeldende. De wortel is seer beselachtigh / die van swart Nies-kruydt niet ongelijck.

Plaetse. Het wortel hier te Lande nergens als in de Hoben gevonden.

Tijdt. De bloemen van dit Gewas ver-
toonnen sich in May en Juny.

Oeffeningh. Dit kruydt wortel dooz het zaet in April in de aerde geworpen / aengeteelt.

Aert en Krachten. De Koe-oogen zijn warm en droogh van aert / maer worden tot geen Medecijne gebuycht / hoe wel het ten onrechten van sommige in plaetse van swarte Nies-wortel gebesicht is geweest.

Sterre-kruydt, in 't Latijn *Aster*

Atticus.

Geslachten.

Van dit Gewas worden in de Hoben van Nederlandt twee soorten gevonden: te weten / gemeen en Italiaensch Sterre-kruydt, van welcke laetste wy hier de Figur by stellen.

Gedaente. Gemeen Sterre-kruydt heeft haprige steelen van een voet hoogh / de welke met langhwerpige / haprige en doncker-groene bladeren / die van de Christus-oogen van maecksel niet ongelijck. De bloemen zijn gout-geel van verwe / plat-rondt / en die van de Koe-oogen hoe-
wel veel klepnder niet ongelijck: dese zijn rontom beset met ses of seiven smalle spitse bladeren / sterre-wijs uytgespreyde zijnde. De wortel is met veel beselingen behangen.

Ita-

Italiaensc Sterre-kruyd brengt hoort
haprige sieelen van een spanne hoogh / met
smalder bladeren als de voorgeende soorte.
De bloemen die op de toppen van de sieelen
kooztkomen / zijn van gedaente de Kamille-
bloemen of die van Conyza gelijk / in
't midden geel / en rondtom met purper-
geele / paerffe / blaetwe of purper-blaetwe
bladeren beset zijn.

Plaetse. Sterre-kruyd wordt hier te Lande
nergens als in de Hoben gevonden.

Tijdt. Het bloeyt in July en Augustus.

Oeffeningh. Het wordt door het zaet aen-
geteelt / en in April gezaeyt.

Aert en Krachten. Sterre-kruyd is mate-
lijk ghesielt tusschen hitte en koude / en
daer by een weynigh verdroogende / ver-
teerende ende schepdende van krachten.

Galenus, P. Aegineta.

Medicinael gebruyck. Voor ontfekinge

van de Maegh en Oogen: Neemt het ge-
stootten krupt en leght het pap- of plaester-
wijs op. Dioscorides.

Voor sweerende Klieren en Klap-ooren:
Het selfde gestooten krupt daer op geleydt
zijnde / werdt daer toe krachtigh bevonden.
Dioscorides.

Voor beten van dulle Honden: Stamp
de bloemen onder oude Verchiens-reusel /
en leght het daer op. Ravelingius.

Sonne-bloem, in 't Latijn *Flos Solis*.

Gedaente.

DE Sonne-bloem heeft een seer hooge /
dicke / enckelde steel / somtijds wel
vijftien of achtien voeten hoogh opschietende.
De bladeren zijn oock groot / breedt /
rondtom de kanten geschaert / en doncker-
groen van verwe. Aen de top van de steel
komen

Komen seer groote ronde geele bloemen te
voorschijn / in 't midden van de welke het
platachtigh zwart zaet / gelijk de Bpen in
haer huyshens of raten / geplact is. De
wortel is een wepnigh knobbelachtigh en
geveselt. Men de bloemen komen somtijds
noch andere kleyne voort / en wordt als
dan Sonne-bloem met kinderhens genaemt.

Plaetse. Dit Gewas wordt hier te Lande
alleen tot cieraet in de Hoven onderhouden.

Tijdt. Het draeght zijn bloemen in de
Sommer.

Oeffeningh. Het moet alle Jaeren op een
nieuw gezaept worden / en men steecht de
Zaden in April in de Aerde / en op sooda-
nige plaetse alwaer men de selve begeert.

Aert en Krachten. Dit Bloem-gewas
wordt tot geen Medecijne gebuycht.

Stock-roosen, Winter-roosen, in
't Latijn Rosa hyemalis, Malva hor-
tensis.

Gedaente.

De steel van dit Gewas schiet hoogh op.
De bladeren zijn groot / breed en
rondtom de kanten ghekerst en ghesneden.
Men de oorsprongh der bladeren en toppen
van de steel / brenghet het veel bloemen
voort / de Roosen eenighziints ghelijck /
schoon-roodt / purper / bypn / geel / lijf-
berwigh of wit van vertwe. Het zaet is dat
van de witte Maluwe gelijk. De wortel is
wit / langh ende dick.

Plaetse. Dit Gewas wordt hier te Lande
in veel Hoven onderhouden.

Tijdt. Het bloeyt in July en Augustus het
tweede Jaer na dat het gezaept is / en spruyt
altijdt in de Lente upt sijn overgebleven
wortel voort.

Oeffeningh. De Stock-roosen worden
dooz zaet aengewonnen / en willen in sant-
achtige aerde geplant zijn.

Aert en Krachten. De Stock-roosen zijn
matelijck warm en vochtigh van aert / en
een wepnigh t'samen-treckende van krach-
ten. De verdere werckinge van dit Gewas

komen seer wel met de witte Maluwe ober
een. Dodonæus, Brunfelsius, Lobel.

Medicinael ghebruyck. Voor onmarige
Maent-stonden der Vrouwen: Reemt van
de bloemen twee handen vol / zied het in een
pint Wijn tot dat een derden deel versoden
is / en laet hier af twee of driemaet des daegs
een roemertje vol dincien. Dodonæus.

Voor een seere en geswolle Keel: Bereyt
een afziedsel van dese bloemen met water/
dooz-gelegen zijnde maect het soet met Ho-
ningh / en laet hier mede dickwils gorgelen.
Fuchsius, Matthiolus.

Thlaspi van Candien, in 't Latijn

Thlaspi Candia.

Gedaente.

Dit Kruydt verkrijght dunne getackte
steelkens / met langhwerpige smalle
bladeren bewassen / waer van de onderste
zaegh-wijs gekerst zijn. De bloemen ko-
men kroons-wijs dicht by een vergadert op
de toppen der steel te voorschijn / en zijn
paers / lijf-berwigh of wit van vertwe / van
maecksel die van de Hadich of wilde Vlier
niet ongelijck. Het zaet is gelijk de gemeene
Kerffe scherp van smaeck / en leyt in blaes-
kens of zaet-huyshens beslooten. De wort-
tel is in sommige savelingen gedeelt.

Plaetse. Dit Bloem-gewas wordt hier te
Lande alleen in de Hoven gesien.

Tijdt. Het brenghet sijn bloemen in July
en Augustus voort.

Oeffeningh. Het wordt in April gezaept/
en oock wel dooz 't scheuren der planten
voort-geplant.

Aert en Krachten. De Thlaspi van Can-
dien komt in aert en krachten met onse
Tuyn-kers ober een.

Beerem-oor, in 't Latijn Auricula

Ursi, Paralytica.

Gedaente.

De witachtige groene / gelijbige en breed-
achtige bladeren van dese Plante zijn
Nu

een weynigh gebogen en aen de kanten ge-
kerft: tusschen dese spruyt een dunne ronde
steel / dragende aen het opperste veel bloe-
men / van gedaente de Sleutel-bloemen ge-
lijck / geel / witachtigh / purper / bleek-
roodt / en van meer andere kleuren. De
wortel is saselachtigh.

Plaetse. Beeren-oor wordt by de Lief-
hebbers van krupten en Planten in de Ho-
ven gebonden.

Tijdt. Het vertoont hier te Lande sijn
bloemen in April, en somtijds daer na we-
derom in de Herfst.

Oeffeningh. Dese Plante scheurt men/
terwijl de bloemen daer aen zijn / in April of
May van een / en men plantse op een scha-
duwachtige plaetse.

Aert en Krachten. Beeren-oor is droogh
van aert / t'samen-treckende en heelende
van krachten / waerom het in de Wondt-

zanken ghebesicht wordt. Dodonæus,
Lobel.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande
Wonden, voornamentlijk van de Borst, en
Scheursels: Dereydt een afsiedsel van dit
geheele krupt / en laet hier van eenige da-
gen achter een dincien / en legt de gestoo-
ten bladeren van buyten op. Matthiolus,
Dodonæus.

Voor Kloven in de handen of voeten door
koude veroorsaect: Druypt 'er het sap uyt
de bladeren geperst in. Brunfelsus.

Kranen- of Oyevaers-beck, in 't
Latijn *Geranium*.
Geslachten.

Dioscorides deelt de Oyevaers-becken in
twee; Plinius en Matthiolus in drie;
Fuchsius in ses; Dodonæus in acht; Lobel
in elf; Chabræus in seventien; en C. Bau-
hinus in twintigh soorten. Wy sullen de
meest bekende / soo wel die hier te Lande in
de Hoven geoeffent / als die in 't wilde van
sels voortkomen / beschrijven: te weten/
knobbelachtige Oyevaers-beck, Oyevaers-
beck na de Muscus rieckende / Oyevaers-
beck met bladeren van Botter-bloemen, twee
soorten: Bergh-Oyevaers-beck, Bloet-wor-
tel, Maluwe-achtige Kranen-beck, Can-
diots Kranen-beck, ghemeene Oyevaers-
beck, Robberts-kruydt, en Duyven-voet.

Gedaente. Knobbelachtige Oyevaers-
beck, in 't Latijn *Geranium Tuberosum*
genaemt / heeft dunne ronde steelen. De
bladeren zijn in acht of negen deelen ghe-
scheyden / en aen de kanten gekerft. De
bloemen zijn purper / en van vijf bladkens/
herts-gewijs gesatsoeneert / t'samen geset:
Na de bloemen volght een langhwerpig
scherpe priem / een Oyevaers-beck uptreel-
dende. De wortel is knobbelachtigh / van
bunten buyt / en van binnen wit.

Oyevaers beck na de Muscus rieckende/
Geranium Muscatum, brenghet voort veel
teere harpige steelkens / die met bladeren
gelijck de Rijnvaern aen een middel-ribbe
gscherft

gehecht bewassen zijn. Op het opperste der steelen draeght het purpere bloemkens / die van ronde bollekens / met een langhachtigh dun priemken versien / gevolgt worden. De wortel is dun en matelijck langh.

De eerste soorte van Oyevaers-beck met bladeren van Botter-bloemen, van Fuchsius Gods-genade, en in 't Latijn Geranium Batrachioides genaemt / heeft in 't ronde diep doofsmeden / aen de kanten gekertelde / groene en somtijds geplackte bladeren / die van de eerste soorte / of Hanen-voet en Aconitum eenighsins gelijck. De steelen zijn wat harigh en rootachtigh. De blaauwe bloemkens zijn de Botter-bloemen niet ongelijck : Na de welcke mede een priemken upt een rondt bolleken spruytende / te voorschijn komt. De wortel is dick / langh / en geveselt.

De tweede soorte schiet met ronde / geknoopte / en getackte bzygne steelen / ontrent anderhalven voet hoogh op. De bladeren zijn witachtigh en een wepniigh grijs / die van de Sanikel eenighzints gelijckende. De bloemkens zijn bzygn-paers van verwe. De rosachtige wortel is langh / krom en met beselingen behangen.

Bergh Oyevaers-beck, Geranium Montanum, is de Sanikel van gedaente seer gelijck / maer de bladeren zijn met sommige bzygne placken getekent. De bloemen zijn bzygn-paers / in 't midden wit en omgeboogen. De wortel is van bukten en van binnen bzygn-roodt van verwe.

Bloedt-wortel, Geranium haematodes, heeft veel dunne / ter aerde kruppende en wat harige steelkens / met rondtachtige en in verschepte deelen diep-gesneden bladeren bewassen. De bloemen zijn groot en schoon purper-blaeuw van verwe.

Maluwe-achtige Kranen-beck, Geranium malacoides is van steelen en bladeren de Maluwe seer gelijck / doch bleeker-groen van verwe. De bloemkens zijn kleyn en lijf-verwigh. De wortel is gelijck die van Aert-roock of Fumaria.

Kranen-beck van Candien, Geranium

Creticum, heeft veel dicke / geknoopte en getackte roode steelen. De bladeren zijn gesneden ghelijck de Veneetse Alcea, met bloet-roode aderkens door-loopen. De bloemen zijn purper-blaeuw / van gedaente die van knobbelachtige Oyevaers-beck. De wortel is langh en in sommige saselingen gedeelt.

Gemeene Oyevaers-beck, Geranium inodorum vulgare, is van gedaente de Oyevaers-beck na den Muscus rieckende soo seer ghelijck / dat het alleen door de reuck van 't selve onderscheiden wordt / boven dien zijn de steelkens klepnder en roodachtiger / en de priemkens of beekskens seer langh. De wortel is van bukten geel en van binnen witachtigh.

Robberts-kruidt, Geranium Robertianum, brynght voort ronde / geknoopte / roodachtige en harige steelkens / en upt pder knoop spruyten kleyn gesneden roodtachtige bladeren / gelijck die van de Kervel. De bloemkens zijn purper-berwigh. De wortel is beselachtigh.

Duyven-voet, Geranium Columbinum, brynght ronde / dunne en ter aerde huckende steelkens. De bladeren zijn ronde / ende aen de kanten gelijck de Maluwe bladeren gesneden. De bloemkens zijn wat purperachtigh van verwe. De wortel is dun en beselachtigh.

Plaetse. De acht eerste soorten van Oyevaers-beck worden hier te Lande in de Hoven onderhouden. De drie laetste vindt men langhs de wegen en op ongeboude plaetsen.

Tijdt. Alle de soorten van Kraenen- of Oyevaers-beck draegen haer bloemen in de Sommerse maanden / het tweede Jaer na datse gezaept zijn.

Oeffeningh. De bryemde of acht eerste soorten van dit gewas worden in April gezaept / en alsoo vermenghvuuldicht.

Aert en Krachten. Alle de soorten van Oyevaers-beck en zijn van geen eenderhande werckinge : want de knobbelachtige Oyevaers-beck is verwarmende van aert en krachten. Dodonæus.

Die na de Muscus rijckit is verwarmende van aert / verteerende en de Zenuwen versterkende van krachten. Cabraeus.

Oyevaers-beck met bladeren van Botterbloemen wordt tot geen Medecijne ghebruyckt.

Bergh Oyevaers-beck en Bloedt-wortel stelpen het bloedt wonderbaerlijck. Fuchsius.

Maluweachtige en Kranen-beck van Candien worden ommit tot eenige gebreken geacht.

De Gemeene Oyevaers-beck wordt mede nergens toe ghesicht.

Robberts-kruyd is verkoelende / verdoogende en t'samen treckende van aert en krachten. Fuchsius.

Duyven-voet stilt de pijn van de Nieren en Wonden. Lobel.

Medicinael gebruyck. Voor Swellinge en Apostumatien van de Lijf-moeder: Neemt een vierendeel loots van de wortel van Knobbelachtige Oyevaers beck en geeft het met Wijn in. Dioscorides, P. Aegineta.

Voor de Teeringh: Neemt een vierendeel loots van de selve wortel / en laet het twee-mael 's daeghs met ses oncen Wijn in nemen. Plinius.

Om het Bloeden te stelpen: Siedt het krupt of de wortel van Bergh Oyevaers-beck of Bloet-wortel in roode Wijn / en laet'er afdrincken. Fuchsius.

Voor versche Wonden: Berendt een afziedtsel van Robberts-kruyd en laet daer af drincken / en leght het gestooten krupt op de Wonden. Dodonæus.

Voor steekinghe of pijn van de Mildt: Neemt het gestooten Robberts-kruyd en leght het plaester-wijs op de lincker Zijde. Ravelingius.

Voor 't Graveel en opstoppinge van den Urijn: Neemt Duyven-voet soo veel van noden is / ziedt het op in Wijn / en geeft van dese Wijn te drincken / en leght het ghesoden krupt op de Lendenen of 't Gemacht. Lobel.

Pionien, in 't Latijn *Pœonia*.

Geflachten.

Dit Gewas wordt in Pionien-Manneken en Pionien-wijfken onderscheyden.

Gedaente. Piopien-manneken brenghet voort roode sieelen / die niet bladeren / van gedaente die van de Ocker-noten boom eenighzints gelijck / en vijs of drie aen een besonder sieelken gehecht / bewassen zijn. De bloemen spijntzen op de toppen van de sieelen voort / bleek of bypn-root van verwe / in 't midden met purpere draden en geele af-hangende tipkens verciert. Dese bloemen worden noyt dubbelt gesien. Na de bloemen volgen hoorn-wijse ruyge zaet-hupskens / van buyten bekleet ghelijck de buytenste schellen van de Amandelen, in sich besluypende zwart blinkent zaet. De wor-

woztel is langh / dick en in twee of drie deelen gescheppen.

De steelen van Pionien-wijfken zijn niet of wepnigh roodachtigh / maer groen. De bladeren zijn aen de bovenste zijde groen en aen de onderste witachtigh / smalder als die van 't Manneken, en meestendeel voor aen in twee deelen gescheppen. De bloemen vergelijken sich met de voor-gaende soorte / en zijn schoon-root / sommijcs bleek- of licht-root / maer seldom wit van verwe. Het zaet lept oock in diergelijcke zaet-hantwen beslooten. De woztel bestaat uyt veel aen-een-hangende dicke en langhwerpige knobbelen. In de Hoben vint men een mede-soorte van Pionien-wijfken die seer dubbelde en vol-bladige bloemen draeght.

Plaetse. De Pionien worden hedendaegs overbloedigh in de Hoben gebonden / maer Pionien-wijfken met dubbelde bloemen wordt meest onderhouden.

Tijdt. De Pionien brengen haer bloemen in May voort / en het zaet wordt in July rijp.

Oeffeningh. Dese Bloem-gewassen worden door de wortelen aengeteelt / en broegh in de Lente verplant.

Aert en Krachten. De Pionien zijn waerm en droogh in den tweeden graedt / sijn van deelen / en een wepnigh t'samen treckende van krachten. C. Bauhinus, Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Beroertheyt, Lammigheyt, vallende Sieckte, Sinckinge, en andere gebreken van de Herzenen: Bereydt een afziedtsel van de woztel / maecht het soet met Sproop van de bloemen bereyt / en laet hier af twee of driemaal des daeghs een roemertje vol dymcken: of geeft van het gedistilleert Pionien-water twee oncen op een teys in: of neemt 15 of 16 Zaden / sijn gestooten zijnde laetse met Wijn / Medede of eenigh ander bequaem uat in nemen. Dodonæus, Marthiolus, Brumfelsius.

Om de Maendt-stonden te verwecken, de Lijf-moeder der Kraem-vrouwen te suyveren en voor Buyck-pijn: Neemt een we-

rendeel loots van de gedrooghde en sijn gestooten woztel / en geeft het met Medede of Wijn in. Dioscorides, Galenus.

Voor opstijgen en pijn des Lijf-moeders: Neemt 15 Zaden van Pionien, en geefse met Medede of Wijn in. Dioscorides.

Voor Stuypen van de jonge Kinderen: Neemt de versche woztel en hanghtse aen de hals; anderen rijgen de Zaden aen een draedt en bindense aen de hals. Ondertuschen laet haer twee lepelen vol Pionien-water, met Sproop van de bloemen soet gemaect / dickwils in nemen. Galenus.

Voor verstoptheyt van de Lever, Geelsucht, en pijn der Nieren en van de Blaes: Bereyt een afziedtsel van de woztel en laet hier vandyinken. Dioscorides, Galenus.

Voor pijn uyt Scheurbuyck, of door onsfuyverheyt van de Pocken ontstaan: Hier tegen laet dickwils van het afziedtsel der wortelen dymcken. Ravelingius.

Phalangium.

Gedaente.

Dit Grwas bringht voort lange / smalle / grasachtige / bleek-groene bladeren / die onder aen de steel voort komen / en langhs de Herde verspreyd leggen. De steel is rondt / en boven in sommige zijdetackkens gedeelt / waer aen veel witte / sefbladige bloemkens / de Affodillen bloemen gelijk / te voorschijn komen: na dese volgen ronde zaet-bollekens met zwartachtigh hoeckigh zaet ghebuult. De woztel is dun / langh en met teere beselingen bewassen. Behalven dese soorte vindt men noch een andere de voorgaende in alles wel gelijk / maer de steel is boven aen in geen zijdetackkens gescheppen.

Plaetse. Phalangium wordt van de Liefhebbers der Kruyden en planten / in de Hoben onderhouden en geoeffent.

Tijdt. Dit Kruydt bloeyt in Juny en July, en in Augustus is het zaet rijp.

Oeffeningh. Het wort door zaet / in April in de Herde gewoopen / vermenighvuldicht.

Aert en Krachten. De Phalangium is fijn van deelen en verdoogende van aert en krachten / en wordt bequaem geacht / met Wijn ingenomen / om de beten van de Scoorpienen en Spinnen te genezen. Galenus, Dioscorides.

Sleutel-bloemen of witte Betonie,
in 't Latijn *Primula veris*.

Gedaente.

Witte Betonie verkrijght langhwerpi-ge / breechtachtige en gelijk de bruynne Betonie gerimpelde bleek-groene bladeren / die om de kanten een wepnigh gesneden zijn. Tusschen de bladeren spijnt een kaele steel van een spanne langh / dragende enckelde of dubbelde / geele / roode / purpere / lijf-verwige of witte bloemkens. De wortel is vefelachtigh.

Plaete. De Sleutel-bloemen worden hier

te Lande in de Apothekers en Moes-hoven geplant: die met enckelde geele bloemen / worden anderzints in sommige Provincien van Nederlandt in vochte Beemden of Wenen en boschachtige plaetsen gevonden.

Tijdt. Dit kruidt vertoont zijn bloemen in April.

Oeffeningh. Het wordt door 't scheuren der planten aengewonnen / en in de Lente verplant.

Aert en Krachten. De Sleutel-bloemen zijn matelijck verwarmende / maer verdoogende tot in den derden graedt / pijn stillende / een wepnigh afbagende en t'samen-treckende van krachten. C. Durantus, Matkaiolus, Brunfelsus.

Medicinael gebruyck. Voor Beroertheyt, Lammigheyt, Gicht en bedervinge of ontfeking van het Bloedt: koocht dit kruidt in schoon water en laet hier af dinccken: of geeft een once van het sap in. Gesnerus, Dodonæus, Lobel.

Voor Steen in de Nieren en Blaes: neemt de wortelen van dit kruidt / ziedtse op in Wijn / door gezegen zijnde laet hier van een roemertse vol tseffens in nemen. Dodonæus.

Voor Wonden en Quetsuren: neemt het ghestooten kruidt en legt het plaester-wijs op. Fuchsius.

Voor Tandt-pijn: neemt de wortelen van Sleutel bloemen, wepchtse in Azijn / en en haelt hier van een wepnigh in de Neusgaten op. Joh. Schroderus.

Standel-kruidt, in 't Latijn *Satyrion*, *Orchis*.

Geslachten.

Dit Gewas is in verscheide soorten gedeelt: als Honts-kullekens, Sots-kullekens, Bocks- of Hasen-kullekens, Vossen-kullekens, kleyn Standel-kruidt. De naeuw-keurige ondersoek der kruiden / kan verder zijn genoeghen vinden van dit Gewas / by de gheleerde en vermaerde kruidt-beschrijvers / Dodonæus, Lobel, Clusius, Coraelis Gemma, en meer anderen.

Ge-

Gedaente. De Honts-kullekens blyngen voort langhwerpig / breedachtig / gelijwige bladeren / gelijk die van de Lelien: tusschen de welke een kantige steel van een doet hoogh op schiet / wiens top met veel aer-wijs by een vergaderde / bleek-roode / purperachtig of lijf-berwig / en met sommige doncker-purpere stippen besprengde bloemkens / de gedaente van een kapken of open-helmken uytbeeldende / beladen is. De wortel is behalven de vespelingen van twee bollekens / waer van het eene stijver en sappiger is als het andere / gemaect.

Sots-kullekens heeft mede soodanige bladeren / die op de bovenste zijde met eenige zwartachtige plakken gheteekent zijn. De bloemen komen aen de top van de steel aer-wijs te voorschijn / paers / en in 't midden witachtig van verwe / ende achter met een afhangent hooznien verciert. De wortel bestaat mede uyt twee bollekens.

Bocks-kullekens zijn van bladeren de Honts-kullekens gelijk. De bloemen staen mede aer-wijs by een / van gedaente gelijk open-helmkens / en peder voort met een uyt-hangent / gekruilt en langhachtig staertken / 't welck met stippen getekent is / verciert. Dese bloemen zijn sterck van reuck / eenighsins na een Bock rieckende.

Behalven dese Bocks-kullekens wort een kleynder soorte gebonden / en heeft een steel omtrent een spanne langh met drie of vier smalle bladeren bewassen: op de top van de steel staet een korter aere van bloemen / die aen de eene zijde schoon-root / en aen d'ander wat bleeker-roodt van verwe zijn / met een diepboudigh afhangende lippen.

De Vosse-kullekens zijn kleynder van bladeren en steelen als de voorgaende soorten / maer de bloemen zijn seer verscheppen van maeksel: want men vindt'er die de gedaente van een Manneken / Wijsken / Wp-wouters of Pepels / Wespe / Muggen / Diegen / Wyen / Spinnu-koppen / en Dorskens uytbeelden.

Kleyn Standel-kruyd heeft kleyne bleek-groene geaderde bladeren / die van de kleyne

Weeghbree gelijk. De steel is een palme hoogh / dragende dunne langhwerpig holle bloemkens / die voort aen getandt zijn. De bollekens zijn kleyn en langhwerpig.

Plaetse. De Honts-kullekens groepen op bochte plaetsen. De Sots- en Bocks-kullekens worden in de Hoben onderhouden. Kleyne Bocks-kullekens worden aen de Zee-dijcken en op de Dypen gebonden / en daer van daen in de Hoben geplant. De Vossen-kullekens zijn hier te Lande vreemt / en worden meest uyt Portugael overgesonden. Kleyn Standel-kruyd wast hier te Lande op fabelachtige doore grondt.

Tijdt. Meest alle de soorten van Standel-kruyd dragen haer bloemen in April en May.

Oeffeningh. Sy begeeren op schaduwachtige plaetsen geplant te zijn.

Aert en Krachten. De wortelen van Standel-kruyd zijn verwarmende en bochtmakende van aert / en worden voort krachtig gehouden om de lust van 't by-slapen te vermeerderen / en de zwache Mannen te verstercken. Dodonæus.

Handekens-kruyd, in 't Latijn

Satyrium Regium.

Geslachten.

Dit Gewas wordt in Handekens-kruyd Manneken en Wijsken onderscheppen. Daer-en-boven bindmen hier te Lande noch een andere soorte Handekens-kruyd van Hollandt, rieckende als Angelieren, genaemt. By de naerste kuydt-beschijver Lobel kunt ghy meer soorten van dit Gewas beschreven vinden.

Gedaente. Handekens-kruyd Manneken heeft bladeren en steel gelijk de Honts-kullekens. De bloemen zijn die van de Sots-kullekens eenighsins gelijk / bleek-purper / bypn-paers / licht-roodt / of witachtig van verwe / met doncker-purpere vlackens getekent. Onder peder bloem wast een scherps spits bladeken. De wortelen zijn gelijck twee uyt-gespreyde handen / peder vier uyt-

uptywpende deelen / als vingers uptywpende.

Handekens-kruyd Wijsken verschilt van de vooggaende / om dat het in alles wat kleynder / en de bladeren met veel zwarte stippen geblacht zijn.

Handekens-kruyd van Hollant rieckende als Angelieren heeft lange smalle bladeren / tusschen de welcke een steel van een spanne langh / en van onderen met een bladt of twee bekleet / te voorschijn. De licht-paersse bloemen staen boven aen de steel aer-wijs dicht by een gedrongen / seer liefselijck gelijk de Angelieren van reuck. De wortel is van ghedaente de vooggaende soorten gelijk.

Plaetse. De twee eerste soorten worden in de Bloem-hoven onderhouden. De derde soorte wordt veel in de Dypnen omtrent den Haegh wassende gevonden / en daer van daen in de Hoven geplant.

Tijdt. In de May siet men de bloemen van Handekens-kruyd voort komen.

Oeffeningh. Wanneer de bloemen van dese kruyden vergaen zijnde / verplant men se op vochte en schaduwachtige plaetsen.

Aert en Krachten. De wortelen van dit Gewas worden van aert en krachten die van Standel-kruyd gelijk te zijn geoordeelt. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor de vierendaeghse en langhduurende Koortsen: Neemt een stuck van de wortel soo groot als een dypm / en geest het met Wijn voor het aenkomen van de krooys in. Nicolaus Nicolus.

Voor de roode Loop: Neemt een vierendeel loots van de gedrooghde wortel van wel-riekende Handekens-kruyd, en geest het met Wijn in. Ravelingius.

Seep-kruyd, in 't Latijn *Saponaria*.

Gedaente.

Dit Kruyd heeft ronde / gladde gheknoppte steelen / uyt peder lidt of knoop twee breedachtige geribde bladeren / gelijk die van de Weeghbree, voortbrengende. De

bijf-bladige bloemkens / die aen de top en bovenste knoopen of leden der steelen te voorschijn komen / zijn schoon root / bleek-purper of wit van berwe / in 't midden met klepne draden verciert / en uyt langhwerpig huyshens voortspruytende. De wortelen zijn in veel dicke savelingen gedeelt.

Plaetse. Het wordt hier te Lande in de Hoven gebonden.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen in Juny en July.

Oeffeningh. Het wordt door zaet aengewonnen / en blijft daer na lange Jaren in 't leven.

Aert en Krachten. Seep-kruyd is metelichelijck heet en droogh van aert / afvagende / supber-makende / en 't zweet drijvende van krachten. Dodonæus, Fuchsius.

Medicinael ghebruyck. Voor Placken van de Huyt: Waschse met het sap van Seep-

Seep-

Seep-kruidt, en sy sullen haest verdwijnen.
Brunfelsus.

Om de Herzenen te suiveren: Neemt een stukje van de wortel / knaut het in de mond / en het sal veel bochtigheden en suppen uyt het Hoofd trecken. Matthiolus.

Voor Engborstigheid, opgestopte Maent-
skonden, en de Pocken: Bereydt een af-
ziedsel van de wortel / en laet hier van dinc-
ken: dit ingenomen zijnde / moet het zweeten
bevoordert worden. C. Bauhinus, Fuchsius.

Navel-kruidt, in 't Latijn *Umbi-
licus Veneris*.

Gedaente.

Navel-kruidt heeft gelijvige / ronde / en
aan de randen een weynigh gesneden
bladeren / die onder in 't midden op een
kleyn steelken gehecht zijn: tusschen de bla-
deren spruyt een dunne steel / in verscheyde
zijde-tackshens gedeelt / en ozdenteljk met
veel witte of bleek-purpere bloemkens be-
hangen. De wortel is bol- of knobbelach-
tigh / eenige dunne beselingen uytwerpende.

Plaetse. Dit Gewas wordt in de krupt-
hoven van Nederlandt gevonden.

Tijdt. Het bloeyt in de Somer.

Oeffeningh. Het wordt van zaet en wor-
telen aengewonnen.

Aert en Krachten. Navel-kruidt is verkoe-
lende / bochtmakende en een weynig t'samen-
treckende van aert en krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor heete Ge-
swellen en vuurige Puyften: Neemt het ge-
schooten krupt en leght het plaester-wijs op.
Dioscorides, Galenus.

Voor sweeringe van de Darmen: Zied
de wortel in Wijn / en laet daer af dinc-
ken: of laet van het ghedistilleert water
van dit krupt gebruycken. Ravelingius.

Fluweel-bloemen, in 't Latijn

Amaranthus purpureus.

Geslachten.

Dit Gewas is in twee soorten gesche-
den / het eene draecht purpere / en 't an-
der bleek-roode bloemen.

Gedaente. De eerste soorte van Fluweel-
bloemen brenghet voort een gestreepte en ge-
tackte steel / van anderhalven voet hoogh /
die onder wat roodachtigh is. De bladeren
zijn langhachtigh / breedt / spits / en uyt den
groenen wat roodachtigh van verwe. De
bloemen zijn purper-verwige aren / die aen
de top en omtrent de knoppen van de steel
voortspruyten. Het zaet is kleyn / zwart en
blinckent.

De tweede soorte van Fluweel-bloemen
is de voorigaende wel gelijk / maer van
steel en bladeren veel grooter: de aeren
zijn oock veel langer / maer bleek-roodt
van verwe.

Plaetse. De Fluweel-bloemen worden hier
te Lande alleen in de Hoven onderhouden.

Tijdt. De bloemen of aeren vertoonen
sich in Augustus.

Oeffeningh. De Fluweel-bloemen willen
in drooge savelachtige aerde gezaeyt en ge-
plant zijn.

Aert en Krachten. Dit Gewas is verkoe-
lende en verdroogende van aert / en t'sa-
mentreckende van krachten. Matthiolus,
Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande
Buyck-loopen, Bloedt-spouwen en witte
vloet der Vrouwen: Neemt een handt vol
van de bloemen / ziedse op in een pint Wijn
of Water tot dat een derdendeel versooden
is / en laet hier af dincken. Matthiolus,
Brunfelsus.

Vreemde Scabiose, in 't Latijn *Scabi-
oisa peregrina*.

Geslachten.

De vreemde Scabiose is in veelderhande
soorten onderscheyden / de voornaemste
zijn: Spaense Scabiose groot en kleyn;
Oostenrijckse Scabiose, met roode, pur-
pere en witte bloemen; Scabiose van In-
dien; Scabiose met Kinderkens, en Scabio-
se met geplackte bladeren.

Gedaente. De Spaense Scabiose heeft ge-
snippelde / sachte bladeren / die van de ge-
meyne Scabiose gelijck. De steel en schieten
omtrent

o o

omtrent

omtrent anderhalven voet hoogh op / en zijn aen de toppen met plat-ronde bloemknoppen / uyt de welke witte bloemkens voort spuyten / beladen. Het zaet is rouw. De wortel is ghelijck die van de ghemeyne Scabiose.

Van de Spaense Scabiose wort een kleynder foortte gebouwen / maer des selfs bloemen zijn uyt den blaetwen purper van verwe.

Oostenrijckse Scabiose met roode bloemen heeft holle geknoopte steelen. De bladeren zijn niet gesneden / maer alleen aen de kanten / gelijk de Nerelen bladeren / gekiertelt / bitter en sekerp van smacck. De bloemen zijn die van onse gemeyne Scabiose gelijk / maer roodachtigh van verwe.

Oostenrijckse Scabiose met purpere bloemen is de hooggaende van gedaente gelijk / maer in alles grooter / en de bloemen zijn uyt den zwarten purper van verwe.

Oostenrijckse Scabiose met witte bloemen schiet seer hoogh op / en de bloemen zijn grooter als de andere / sneeu-wit van verwe / met witte draden en blaetwachtige nopkens in het midden verciert : na de bloemen worden de bollekens contachtigh / met graen rosachtigh hoeckigh zaet gebult.

Scabiose van Indien brengh voort groene blinkende bladeren / die van gedaente onse gemeene Scabiose bladeren gelijk zijn. De bloemen zijn doncker roodt / purperachtigh of bleek-roodt van verwe : pder bloem is in vijf deelen geschepten.

Scabiose met Kinderkens schiet hoogh op. De bloemen zijn uyt den purperen blaetwachtigh van verwe : uyt groote bloemknoppen spuyten ter zijden op dunne steelkens / noch andere bloemknoppen / die kinderkens genaemt worden. De wortel is saselachtigh.

Scabiose met geplackte bladeren heeft gemeenlijck acht ongesnede / breedachtige / gelijvige en met eenige zwarte stippelen getekende bladeren / uyt de wortel voort spuytende ; De bloemen zijn uyt den blaetwen wat roodachtigh van verwe.

Plaetse. Dese vreemde Scabiose worden

van de Lief-hebbers der kripden in de Hoven naerstigh onderhouden.

Tijdt. Sy dragen haer bloemen in het laetste van de Somer.

Oeffeningh. Sy worden door zaet aengewonnen / en in Maert gezaept : men machse / wanneer sy vijf of ses bladen voort gebracht hebben / verplanten alwaer men die begeert.

Aert en Krachten. De vreemde Scabiosen worden tot geen Medecijne gebruycht / maer diese voort de gemeene Scabiose besigen wil / die besiet het tweede Deel des ses kripdt-boeckis / alwaer wy van de gemeene Scabiose gehandelt hebben.

Behen Rubrum van de Nederlanders.

Gedaente.

Dit kripdt heeft ronde / geknoopte en getackte steelkens / omtrent de knoppen of ledelkens met twee ober malkanderen staende langh- en breedachtige / spitse / bleek-groene bladeren betwassen. Op de toppen van de steelen draeght het langhwerpig / dunne / licht-roode bloemen / veel ongeschicktelijck by een gevoeght / en voortwaerts af-hangende. Het zaet is kleyen / langhwerpig en boven met een ruygh baerdken beset. De wortel is langh en matelijck dick.

Plaetse. Het wordt in de Hoven van Nederlandt geoeffent en onderhouden.

Tijdt. Het brengh zijn bloemen in de Somer voort.

Oeffeningh. Het wordt door zaet aenge-teelt / en in April op een openluchtige plaetse gezaept.

Aert en Krachten. Dit Gewas schijnt verhoelende van aert te zijn / maer de verdere werckinge zijn onbekent. Dodonæus.

Behen album van Montpellier.

Gedaente.

Dit Gewas brengh voort seer veel dunne / ronde / geknoopte steelkens / met

fooda-

soodanige bladeren als het voorstaende Behen rubrum van de Nederlanders, maer veel kleinder bewassen. Tusschen de bladeren en steelkens wort dickwils een schupm-achtige besproeyinge gesien. Men't oppersie van de steelkens / spuyten uyt een langwerpighe ront hupskien / nederwaerts afhangende / witachtige vier-bladige bloemkens. Het zaet is zwart en de wortel dun en langh.

Plaetse. Hier te lande wort het alleen in de Hoven gebonden.

Tijdt. Het vertoont zijn bloemen in Juny, July en Augustus.

Oeffeningh. Het wortt door zaet aengewonnen / en wil op een openluchtige plaetse gezaeyt zijn.

Aert en Krachten. Dit Behen album van Montpellier wortt hedendaeghs voor geen gebreken gebreyt.

Gespickelde Sanikel, in 't Latijn

Sanicula guttata.

Gedaente.

Dit kruydt heeft veel ronde / breed-achtige / gelijvige bladeren / pder op

een bysonder steelken rustende / aen de boven zijde groen / aen de onderste witachtigh en ringh / ende rondtom de randen zaegh-wijs gekerfelt. De steel is dun / rond / mede huprigh en wat roodachtigh. De seer cierlijke bloemkens staen aen de top van de steel sterre-wijs uytgespreydt / van ses bladkens gemaeckt / wit van vertwe en met sommige bloet-roode stippekens aerdygh getekent : na de bloemkens volgen twee-voudige zaet-hupskens / met zwart zaet gebult. De wortel is een binger dicht / zwart en met veel dunne vefeligen behangen.

Plaetse. Het wortt in de Hoven van Nederlandt by de Kruydt- en Bloem-beeminaers gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in May en Juny.

Oeffeningh. Het begeret weynigh oeffeningh / want eens in den Hof geplant zijnde / loopt weeldigh genoegh voort.

Aert en Krachten. Dit Gewas wort geacht in aert en krachten met de Steenbreecke over een te komen.

Eynde van het Negende Deel.

002

HET